

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

DIPLOMSKO DELO

Elžbieta Kržičnik

Živalski liki v sodobni slovenski slikanici

Ljubljana, junij 2012

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

DIPLOMSKO DELO

Elžbieta Kržičnik

Živalski liki v sodobni slovenski slikanici

Mentor: prof. dr. Igor Saksida

Ljubljana, junij 2012

Zahvala

Zahvaljujem se svoji mami, hčerama in številnim prijateljem za moralno podporo tekom celotnega študija ter svojemu mentorju profesorju Igorju Saksidi za to, da me je navdušil za mladinsko književnost.

Povzetek

Diplomska naloga se osredotoča na zvrsti sodobne slovenske slikanice, v katerih nastopajo živalske literarne osebe. V ta namen so v teoretičnem delu povzete opredelitve slovenske literarne teorije mladinske književnosti in uvrščene ter predstavljene živalska zgodba, živalska pravljica in basen. Kot primerjavo slovenskemu pojmovanju in poimenovanju zvrsti mladinske književnosti, v katerih nastopajo živalski liki, je v teoretičnem delu predstavljena tudi poljska literarna teorija, ki v zvezi z živalskimi liki izpostavlja bajko, basen in pripoved tipa fantasy. V empiričnem delu diplomske naloge so na vzorcu 15 besedil ugotovljene značilnosti sodobne slovenske slikanice z živalskimi liki, pri čemer vzorec sestavljata skupina izvirnih slovenskih besedil in skupina besedil, ki so prevedena iz poljščine. Tako je izpeljana tudi primerjava med izvirno slovensko in iz poljščine prevedeno sodobno slikanico.

Ključne besede: živalski literarni lik, živalska literarna oseba, mladinska književnost, sodobna slikanica, realistična in fantastična proza

Abstract

The thesis focuses on the genres of contemporary Slovenian picture book, featuring the animal literary character. To this end, the theoretical part summarizes the definitions of the Slovenian literary theory of juvenile literature and classifies the genres animal story, animal tale and fable. As a comparison to the Slovenian conception and naming types of juvenile literature with animal characters the Polish literary theory is presented, which exhibits the genres fable and fantasy. In the empirical part of the paper the characteristics of the modern Slovenian picture book with animal character on a sample of 15 books are identified, whereby the sample consists of two groups. In the first group there are original Slovenian picture books and in the second group there are from Polish translated Slovenian picture books. This way also a comparison between the original Slovenian picture book and the from Polish translated Slovenian picture book in modern Slovenian literature is given.

Keywords: animal literary figure, animal literary character, youth literature, contemporary picture book, realistic and fantastic stories

Kazalo vsebine

1 UVOD	1
1.1 Opredelitev področja in raziskovalnega problema.....	1
1.2 Namen in cilji	2
1.3 Raziskovalna vprašanja	2
1.4 Hipoteze	2
1.5 Metodologija	3
2 MLADINSKA KNJIŽEVNOST	4
2.1 Mladinska proza	4
2.2 Značilnosti mladinske proze.....	6
2.2.1 Pripovedovalec	6
2.2.2 Jezik.....	7
2.2.3 Vzgojnost	7
2.2.4 Trivialnost	8
2.2.5 Enodimenzionalna in dvodimenzionalna besedilna stvarnost.....	8
2.2.6 Literarna oseba v mladinski književnosti.....	9
3 LITERARNA OSEBA	10
3.1 Vloga literarne osebe.....	10
3.2 Vloga živalske literarne osebe.....	12
4 ŽIVALSKA LITERARNA OSEBA V MLADINSKI PROZI	13
4.1 Živalska zgodba.....	15
4.2 Živalska pravljica	15
4.3 Basen	16
4.4 Bajka.....	17
5 ŽIVALSKA LITERARNA OSEBA V POLJSKI LITERARNI TEORIJI.....	18
5.1 Poljska bajka in basen	20

5.2 Poljska fantazijska pripoved – fantasy	22
5.3 Literarni lik v poljski bajki	24
6 Sodobna mladinska literarna dela z živalsko literarno osebo.....	26
6.1 Izvirna slovenska dela	27
6.2 Iz poljščine prevedena dela	28
6.3 Obnova in analiza izbranih slikanic	28
6.3.1 Koren, Majda: <i>Medved in miška</i>	28
6.3.2 Petek Levokov, Milan: <i>O zmaju, ki je požrl šolo</i>	29
6.3.3. Kokalj, Tatjana: <i>Prigode z repkom</i>	30
6.3.4 Umek, Evelina: <i>Reševanje male jazbečarke</i>	31
6.3.5 Kravos, Marko: <i>Podkovani zajec in modra oslica</i>	31
6.3.6 Kokalj, Tatjana: <i>Počasni pes Muf</i>	32
6.3.7 Bitenc, Janez: <i>Muckovi copatki</i>	33
6.3.8 Ribičič, Josip: <i>Miškolin</i>	33
6.3.9 Onichimowska, Anna: <i>O ježu, ki je našel prijatelja</i>	34
6.3.10 Onichimowska, Anna: <i>O zebri, ki je hotela cvetni vzorec</i>	34
6.3.11 Zubrzycka, Elżbieta: <i>Lev, pravljica o dveh kraljih</i>	34
6.3.12 Gawryluk, Barbara: <i>Išči, Kaktus!</i>	35
6.3.13 Gawryluk, Barbara: <i>Džok, legenda o pasji zvestobi</i>	35
6.3.14 Gawryluk, Barbara: <i>Dobri pes Kaktus</i>	36
6.3.15 Świrszczyńska, Anna: <i>Mali rakec</i>	36
6.4 Razvrščanje izbranih del	36
7 Interpretacija rezultatov.....	42
7.1 Čas in prostor dogajanja	42
7.2 Lastnosti živalskih likov.....	45
7.3 Razmerje med svetovoma	48
7.4 Pripovedovalec	51

7.5 Fantastične prvine	53
8 Zaključek	54
9 Literatura in viri	57

Kazalo tabel

Tabela 1: Iskalni filtri	26
Tabela 2: Izvirne slovenske slikanice z živalsko literarno osebo.....	27
Tabela 3: Iz poljščine prevedene slikanice z živalsko literarno osebo.....	28
Tabela 4: Interpretativni elementi	38
Tabela 5: Dogajalni čas	43
Tabela 6: Dogajalni prostor.....	44
Tabela 7: Lastnosti in spodobnosti živalskih likov	46
Tabela 8: Fantastični ielamatejamatejaelamatejamammatejan resnični svet.....	49
Tabela 9: Komunikacija med živalskim svetom in svetom ljudi	51
Tabela 10: Razkrivanje pripovedovalca	52
Tabela 11: Fantastičnost v slikanicah.....	53

Kazalo slik

Slika 1: Delitev mladinske proze.....	5
Slika 2: Zvrsti sodobne mladinske proze	5
Slika 3: Živalska literarna oseba	14
Slika 4: Delitev mladinske proze v poljski literarni teoriji	18
Slika 5: Delitev sodobne bajke.....	18
Slika 6: Dogajalni čas.....	42
Slika 7: Dogajalni čas v izvirnih slovenskih slikanicah.....	43
Slika 8: Dogajalni čas v iz poljščine prevedenih slikanicah	43
Slika 9: Dogajalni prostor	44
Slika 10: Dogajalni prostor v izvirnih slovenskih slikanicah.....	45
Slika 11: Dogajalni prosto v iz poljščine prevedenih slikanicah	45
Slika 12: Lastnosti in spodobnosti živalskih likov.....	45
Slika 13: Lastnosti in spodobnosti živalskih likov v izvirnih slovenskih slikanicah.....	48
Slika 14: Lastnosti in spodobnosti živalskih likov v izvirnih slovenskih slikanicah.....	48
Slika 15: Fantastični in resnični svet.....	49
Slika 16: Fantastični in resnični svet v izvirnih slovenskih slikanicah.....	50
Slika 17: Fantastični in resnični svet v iz poljščine prevedenih slikanicah.....	50
Slika 18: Razkrivanje pripovedovalca v slovenskih slikanicah	52

Slika 19: Razkrivanje pripovedovalca v iz poljščine prevedenih slikanicah	52
Slika 20: Fantastičnost v slikanicah	53

1 UVOD

Diplomska naloga *Živalski liki v sodobni slovenski slikanici* posega na področje živalskih literarnih oseb v izvirni slovenski in iz poljščine prevedeni sodobni mladinski književnosti. Medtem ko so se živalski literarni liki v ljudskem slovstvu pogosto pojavljali tudi v delih, ki niso bila namenjena zgolj otroškemu naslovniku, so ti zlasti v sodobni književnosti specifična mladinske proze. Živalski literarni liki so tako osnovna značilnost dveh proznih zvrsti sodobne mladinske književnosti, in sicer živalske zgodbe ter živalske pravljice. V diplomski nalogi osrednji del predstavljata interpretacija izvirnih slovenskih in iz poljščine prevedenih živalskih zgodb in živalskih pravljic ter njihova primerjava.

1.1 Opredelitev področja in raziskovalnega problema

Živalska zgodba in živalska pravljica sodita v prozna besedila mladinske književnosti, pri čemer je meja med njima zabrisana in težko določljiva. Živalska zgodba se od živalske pravljice loči po svoji realistični perspektivi, saj so opis literarnih likov, kraj in čas v živalski zgodbi izrazito mimetični. Dogodki, osebe in prostor v živalski zgodbi dajejo v nasprotju s pravljicnimi dogodki in liki močan vtis verjetnosti, hkrati pa so lastnoimensko, časovno in tudi prostorsko določeni. Medtem, ko se v pravljici pojavljajo pravljicne teme, so v živalski zgodbi v ospredju splošne teme otrokove realnosti kot na primer odraščanje, vključevanje v skupnost, drugačnost ipd.

V slovenski mladinski prozi se pojavlja kar nekaj živalskih zgodb in živalskih pravljic, kot so *Slike in zgodbe 1001 pasjega dne* Bine Štampe Žmavc, *Pet kužkov išče pravega Polonce* Kovač ali serija o Hektorju Dima Zupana in še mnogo drugih. Podobna mladinska dela z živalskim literarnim likom so prisotna tudi v drugih svetovnih književnostih in se kot prevodi v slovenščino znajdejo tudi na slovenskih knjižnih policah. Slovenski otroci lahko tako med drugim berejo tudi prevode slikanic, katerih glavni literarni lik nastopa v podobi živali, poljskih pisateljic Anne Onichimowske, Anne Świrszczyńskiej in Barbare Gawryluk.

V diplomski nalogi tako pri raziskovanju mladinske književnosti ugotavljam, ali se pojavljajo značilne razlike med sodobno poljsko in slovensko mladinsko književnostjo z živalskim

glavnim literarnim likom. Zanima me zlasti razmerje med zastopanostjo fantastičnih in realističnih prvin zgodbe, nato pa tudi primerjava posameznih drugih interpretativnih prvin.

1.2 Namen in cilji

Namen diplomske naloge je predstaviti paralele med sodobnimi slovenskimi in poljskimi mladinskimi deli z živalskimi liki. Iz tega izhajajoči cilji naloge so naslednji:

- predstaviti literarnoteoretične značilnosti živalske zgodbe in živalske pravljice v slovenski literarni teoriji,
- predstaviti pripovedi z živalsko osebo v poljski literarni teoriji mladinske književnosti,
- s stališča značilnosti analizirati izbrane sodobne izvirne slovenske in iz poljščine prevedene slikanice,
- ugotoviti, ali prihaja do značilnih razlik med obema književnostma in kakšne so skupne značilnosti.

1.3 Raziskovalna vprašanja

Kot vodilo pri empiričnem delu raziskovanja so zastavljena naslednja raziskovalna vprašanja:

- V katero literarno zvrst lahko razvrstimo posamezna izbrana literarna dela?
- Kakšna je zastopanost posamezne literarne zvrsti v eni in drugi književnosti?
- Ali se pojavljajo značilne razlike v posameznih literarnoteoretičnih lastnostih izbranih del slovenske in poljske mladinske književnosti?

1.4 Hipoteze

Vodilna hipoteza raziskovalnega dela v okviru diplomske naloge je, da značilnih razlik med slovensko in poljsko mladinsko književnostjo z živalskim literarnim likom ni. Nadalje sta postavljena še dve dodatni hipotezi, in sicer:

- da je med sodobnimi mladinskimi deli z živalskimi literarnimi liki več živalskih zgodb kot živalskih pravljic ter

- da se to razmerje zrcali tudi na vzorcu iz poljščine v slovenščino prevedenih del z živalskimi literarnimi liki.

1.5 Metodologija

V diplomski nalogi je uporabljena kvalitativna metodologija, saj so odgovori na zastavljena vprašanja poiskani predvsem z vsebinsko analizo literarnih del in metodo primerjave. V prvem delu naloge so tako najprej deskriptivno predstavljeni teoretični okviri mladinske književnosti s poudarkom na literarnih zvrsteh z živalsko literarno osebo. V drugem poglavju predstavljam splošne značilnosti mladinske književnosti in izpostavim zlasti delitev na neresničnostno in resničnostno mladinsko prozo ter mesto zvrsti z živalsko literarno osebo. V tretjem poglavju za namen lažjega razumevanja nadaljnjega besedila predstavim teoretične osnove literarne teorije o literarni osebi.

Četrto in peto poglavje predstavljata osrednji teoretični poudarek naloge. V prvem živalsko literarno osebo v mladinski prozi obravnavam s stališča slovenske literarne teorije in v drugem s stališča poljske literarne teorije. V prvem tako izpostavljam tri zvrsti, in sicer živalsko zgodbo, živalsko pravljico in živalsko basen, v drugem pa poljsko bajko (ki ni enaka bajki v slovenski literarni teoriji), poljsko basen (ki prav tako pomembno odstopa od basni v slovenski literarni teoriji) in poljsko pripoved fantasy. V istem poglavju dodajam tudi opredelitve, ki jih o živalski literarni osebi v mladinski literaturi podaja poljska literarna teorija.

V drugem, empiričnem delu naloge s stališča izluščenih teoretičnih opredelitev analiziram in primerjam mladinska dela, pridobljena z iskanjem po vzajemni slovenski bibliografsko-kataložni bazi podatkov Cobiss. Ob vsakem delu podajam kratko obnovo vsebine z analizo, nato pa v primerjalni tabeli izpostavljam razlike in podobnosti posameznih interpretativnih prvin, kot so kraj in čas dogajanja, razmerje med svetovi, značilnosti živalskih likov ipd. V zadnjem delu ugotavljam podobnosti in razlike ter skupne značilnosti izvirne slovenske in iz poljščine prevedene sodobne slovenske mladinske književnosti.

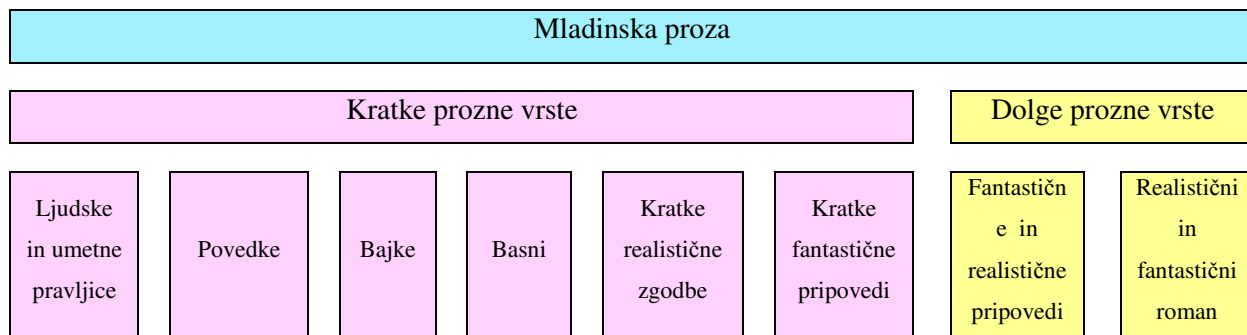
2 MLADINSKA KNJIŽEVNOST

Mladinska književnost zajema literarna dela, ki so po problematiki, snovi in obliki primerna za specifičnega bralca, tj. otroka ali mladostnika (Kos 1987: 147). Pri tem lahko govorimo o predpubertetni, adolescentni in mladostniški varianti mladinske literature. Otroška literatura je v glavnem narejena enako kot vsa druga umetnostna besedila, ima pa nekatere posebnosti; igrivost, fantastičnost in humornost so bolj poudarjene, zlasti za obdobje do dvanajstega leta starosti, hkrati pa besedila temeljijo na naivnosti otroške psihe (Hladnik 1997). Ker pa mladinsko literaturo berejo tudi odrasli in je njim tudi namenjena (Saksida 1998: 11), je opredeljevanje zgolj na podlagi bralca neustrezno. Bolje je v zvezi z mladinsko literaturo reči, da je po problematiki in pri opredelitvi smiselno upoštevati še druge specifikke. Da besedilo uvrščamo med mladinsko književnost, mora biti to denimo enostavno, bistro, pregledno, berljivo, kratko in jasno, z neko moralno in humano željo, potrebo in idealom (Saksida 1994: 47).

Mladinska književnost zajema, tako kot književnost za odrasle, tri literarne vrste: poezijo, prozo in dramatiko ter več različnih oblik, kot so zgodbe, pesmice, pravljice, pripovedke, romani itd. Pri tem pa v mladinski literaturi najdemo tudi specifične oblike, kot je denimo slikanica, ilustrirana knjiga za otroke med 2. in 7. letom starosti (Kos 1987: 147, 227). Mladinska književnost tako ni popolnoma skladna s književnostjo za odrasle, a od nje tudi ni popolnoma ločena in predstavlja zgolj določen podtip književnosti (Saksida 1994: 16)

2.1 Mladinska proza

Mladinsko prozo lahko razdelimo na dolge in kratke prozne zvrsti. Med daljša prozna besedila sodijo fantastične in realistične pripovedi ter realistični in fantastični roman. H krajšim proznim besedilom uvrščamo ljudske in umetne pravljice, povedke, bajke, basni, kratke realistične zgodbe in kratke fantastične pripovedi. V sodobni mladinski prozi se najpogosteje pojavljajo sodobne umetne pravljice, kratke realistične zgodbe in kratke fantastične pripovedi (Haramija 2006).

Slika 1: Delitev mladinske proze

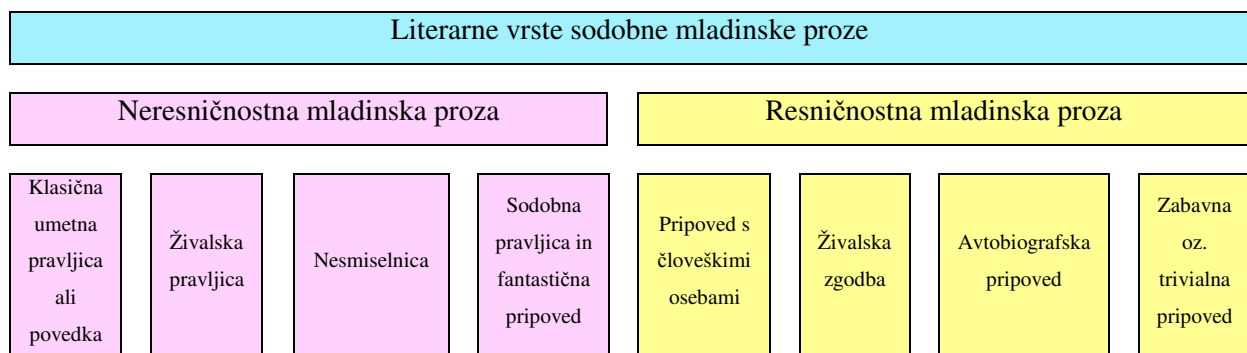
Vir: Haramija 2005: 27

V sodobni mladinski prozi najdemo zelo pestro zbirko poetik, literarnih zvrsti, besedilnih vzorcev in tem. Vsebinsko lahko tako sodobno mladinsko prozo delimo na neresničnostno in resničnostno mladinsko prozo. V neresničnostno mladinsko prozo razvrščamo:

- klasično umetno (avtorsko) pravljico ali povedko,
- živalsko pravljico,
- nesmiselnico ter
- sodobno pravljico in fantastično pripoved (Saksida 2001: 430-444).

V resničnostno mladinsko prozo razvrščamo:

- pripoved s človeškimi literarnimi osebami (s posameznim ali kolektivnim glavnim likom),
- živalsko zgodbo,
- avtobiografsko pripoved ter
- zabavno oz. trivialno pripoved (Saksida 2001: 444-455).

Slika 2: Zvrsti sodobne mladinske proze

Vir: Saksida 2001: 430-455

2.2 Značilnosti mladinske proze

Da je mladinska literatura primerna za mladega bralca, ima določene specifične značilnosti, ki pa so odvisne predvsem od posamezne poetike, v okviru katere književnost nastaja. Po nekaterih merilih naj bi bila mladinska književnost delno umetniškega in delno zabavnega, poučnega in vzgojnega značaja (Kos 1987: 147). V skladu s sodobnejšimi pogledi na mladinsko književnost pa ne smeta biti okleščeni njena estetska funkcija in njena umetniška dovršenost.

Za sodobno slovensko mladinsko prozo je pomemben razvoj nekaterih književnih zvrsti in žanrov, npr. sodobna umetna pravljica, fantastična pripoved, povest in mladinski roman. Prav tako sodobno mladinsko književnost zaznamujejo sodobnost tem in motivov, poglobljeno predstavljane literarnih likov in pri večini avtorjev tudi izjemen posluh za jezik (Haramija 2005: 27).

2.2.1 Pripovedovalec

V mladinski prozi so prisotni vsi trije tipi pripovedovalca: avktorialni, prvoosebni in personalni. Avktorialni ali vsevedni pripovedovalec se dviga nad dogajanje in pripovedne osebe, tako da jih vodi in nadzira. Med literarnimi liki in bralci posreduje tako, da neposredno ali posredno z retoričnimi vprašanji nagovarja bralca. Pri tem napove nadaljevanje zgodbe, komentira dogajanje, dodaja zgodbene podatke, povzetke ipd. Pogosto ga zasledimo predvsem v besedilih za najmlajše naslovnike, kjer se največkrat razkriva kot oče, dedek, mama ali babica glavnega otroškega lika (Kobe 1999: 36-38).

Personalni pripovedovalec za razliko od vsevednega pripovedovalca pozna samo tisti del dogajanja, ki ga zaznava ena literarna oseba. Je postavljen v eno izmed oseb ali pa ob njihovo stran v sredo dogajanja. Zgodbo tako pripoveduje iz zornega kota ene osebe, njenega delnega izkustva in zavesti. Pogosto se pojavlja v delih s kolektivnim junakom, vlogo pripovedovalca pa največkrat prevzemajo literarni liki, starejši od 10 let. Prvoosebni pripovedovalec je ena od literarnih oseb v pripovedi, dogajanje sam doživlja, ga opazuje oziroma je to počel v

preteklosti. Tudi prvoosebni pripovedovalec se najpogosteje pojavlja kot glavni literarni lik v starosti od deset let naprej (Kobe 1999: 38-39).

2.2.2 Jezik

Jezik mladinskih literarnih besedil je odvisen od pripovedovalca in pogosto tudi od odnosa mladega pripovedovalca do sveta. Če je pripovedovalec vsevedni ali pa je pripovedovalec odrasla oseba, jezik pogosto ni zaznamovan. Če zgodbo pripoveduje otrok ali mladostnik, pa lahko njegov jezik sam po sebi izraža njegov odnos do sveta. Če je mladostnik pomirjen s svojo okolico, je njegov jezik bolj ali manj knjižni in kvečjemu obarvan s slengizmi ali narečnimi izrazi. Če pa se mladostnik v odnosu s svetom čuti tujega, drugačnega, potem krši norme knjižnega jezika in vztraja pri pogovornosti urbane mladostne govorice. Pri tem vzbuja vtis spontanosti, iskrenosti in neobremenjenosti. Jezik je v tem primeru tako kot govorec neprilagojen, hote drugačen: krši tabuje in pravila, nase opozarja z različnimi posebnostmi, marsikdaj je groteskno pretiran in prenapet (Berger 1984).

2.2.3 Vzgojnost

Mladinska proza pogosto vsebuje prvine vzgojnosti, saj želi vplivati na mladega bralca. To svojo težnjo lahko izraža neposredno z moralnimi nauki ali posredno s srečnim koncem kot nagrado za neko plemenito dejanje ipd. Vzgojnost v slovenski mladinski književnosti je zelo zgodovinsko zaznamovana, knjiga je namreč skušala pogosto versko, gospodarsko in nacionalno vzgajati. Ker je bila v času širjenja pismenosti najbolj pismeni del prebivalstva mladina, se je opismenjevanje z vzgojnimi nameni začelo prav pri njej. Mladinska proza je tako najprej skrbela za pouk in moralni zgled, šele kasneje pa je bil njen cilj tudi vzbuditi veselje nad lepo besedo in ponuditi mlademu bralcu vznemirljivo literarno doživetje (Hladnik 1982).

Mladinski literaturi je bila tudi sicer pogosto odvzeta njena umetniška vrednost, saj je literatura raje oblikovala določen model in vzor malemu človeku ter vzgajala v etičnem in estetskem pogledu. Predvsem ga je spodbujala k prilagajanju veljavnim vedenjskim pravilom in temu načelu podredila ostale prvine književnosti. Tudi danes je še vedno v veliki meri upoštevana poučnost v književnosti za mladino in se pojavlja bolj ali manj prikrito v temeljih vsebinskega sporočila. V novejšem času postaja poučnost opazno manj preteča in vsiljiva,

zlasti pa manj sladkobno čustvena. Danes tako stopajo v ospredje humor, avantura, potepušstvo in svobodno sprejemanje sveta (Glušič 1983).

2.2.4 Trivialnost

Trivialna literatura se je v Evropi pojavila konec 18. stoletja, ko se je z večjo pismenostjo in razvojem tiskarske tehnologije povečalo povpraševanje po knjigi. S tem se je spremenila vloga avtorja, ki ni več pisal po naročilu založnika, ampak v skladu z željami bralcev, ki so želeli predvsem zabavno in preprosto literaturo. Trivialno literaturo lahko tako opredelimo kot estetsko in funkcionalno manjvredno množično literaturo, sodobna literarna teorija pa jo razkriva kot sredstvo manipulacije in usmerjanja množice (Hladnik 1983: 6-21).

Tudi v mladinski prozi zasledimo trivialno literaturo, h kateri najpogosteje prištevamo mladinske pustolovske romane. Trivialnost opazimo že v zunanji oblikovanosti besedil, kjer se na platnici pojavlja ilustracija pomembnejšega dogodka v besedilu. Trivialna je tudi vsebinska struktura, saj so potek dogajanja, osebe, prostor in čas oblikovani na podlagi razvidnega klišeja. Potek dogajanja je razdeljen na uvod, prvo omembo za pustolovščino pomembnega kraja v naslednjih poglavjih, opis pustolovščin, povezanih s skrivnostnim krajem in razrešitev skrivnosti s srečnim koncem. Osebe so okarakterizirane v črno-beli tehniki, torej so razdeljene na pozitivne (otroci) in negativne (pogosto odrasli). Prostor je velikokrat eksotičen, pustolovščine pa potekajo med šolskimi počitnicami glavnih junakov (Saksida 1994: 223).

2.2.5 Enodimenzionalna in dvodimenzionalna besedilna stvarnost

Zlasti pri neresničnostnih zvrsteh mladinske literature pogosto naletimo na dve literarni stvarnosti, pri čemer se fantastični svet vzpostavlja v različnih razmerjih do realističnega, ki je posnetek zunajliterarne stvarnosti. Ko pri tem govorimo o enodimenzionalni stvarnosti, govorimo o samo domišljiji stvarnosti oziroma enodimenzionalni razlagi sveta ali dogodkov (Saksida 2001: 427). Enodimenzionalna stvarnost je značilna za klasične in živalske pravljice ter povedke. V enodimenzionalni pripovedi dogajanje poteka samo na eni ravni, ki jo tvorita neločljivo povezani resničnost in čudežnost. (Darka Tancer Kajnih 1994: 34).

Dvodimenzionalna stvarnost nasprotno pomeni resničnostno in fantastično plast stvarnosti v pripovedi. To pomeni, da dogajanje prehaja iz ene stvarnosti v drugo, pri čemer se književni liki vdora fantastike popolnoma zavedajo. Dvodimenzionalna stvarnost je značilna za sodobne pravljice in fantastične pripovedi (Saksida 2001: 427).

2.2.6 Literarna oseba v mladinski književnosti

Literarne osebe mladinske književnosti so običajno otroci in mladostniki, saj se tako bralci identificirajo z literarnimi liki, hkrati pa jih privlači zgodba, v katero so taki liki zajeti. Literarni liki v mladinskih proznih delih so lahko individualni ali kolektivni. V prvem primeru je glavna oseba ena, v drugem primeru pa v glavni vlogi nastopa prijateljska družčina. Pri delih z individualnim junakom bralec večinoma poleg zgodbe spremlja tudi junakov razvoj. Največkrat je to razvoj mišljenja, ki je na začetku še bolj otroško, na koncu pa doseže določena pomembna spoznanja. Pri kolektivnem junaku je v ospredju zgodba, ki je pogosto napeta, pustolovska in se z dobrim delovanjem družčine tudi srečno konča. Takšno delo lahko zato velikokrat uvrstimo med trivialna mladinska besedila. Za literarno osebo mladinskih besedil je pogosto značilen konflikt odraščajočega, bolj ali manj neprilagojenega posameznika z njegovim okoljem. Literarna oseba ne sprejema veljavne hierarhije vrednot in norm. Hkrati s tem konfliktom se spori dogajajo tudi v liku samem, in sicer kot posledica njegovega dozorevanja in iskanja svojega mesta v svetu odraslih (Kobe 1999).

3 LITERARNA OSEBA

Literarna oseba, literarni lik, literarna figura ali celo literarni junak je književna in/ali pripovedna oseba in ena izmed temeljnih sestavin literarnega dela. Glede na njeno vlogo v literarnem dogajanju jo delimo na glavne in stranske ali epizodne literarne osebe. Zaradi svojega osrednjega pomena v dogajanju postane nosilec določene snovi in z njo vred doživi različne upodobitve (Kos idr. 1998: 130).

3.1 Vloga literarne osebe

Literarna oseba v pripovednih delih je v ožjem pomenu omejena na udeleženca pripovedi in izključuje pripovedovalca. Teorije vloge literarne osebe delimo v dve skupini, in sicer v mimetične in nemimetične modele. Nemimetične teorije literarno osebo reducirajo na tekstovno, gramatično, leksikalno in tematsko enoto ter ne presežejo tekstualnih in semiotičnih vidikov pripovednega diskurza. Mimetični teoretski modeli literarno osebo nasprotno opredeljujejo kot literarni element, ki predstavlja človeka ali človeku podobno bitje. Pomembnejše teoretične paradigme znotraj mimetičnih modelov so semantična teorija (teorija možnih svetov), komunikacijska teorija (proces narativnega posredovanja) in kognitivna teorija (mentalni modeli bralca) (Rima Makaryk 1994: 52).

Semantična teorija temelji na razmerju med realnim in možnimi svetovi. V nasprotju z realno osebo so namreč informacije o literarni osebi omejene na literarno besedilo, ki ji omogoča obstoj. Informacije v besedilu lahko natančno opisujejo in gradijo njene lastnosti in njen mentalni svet, lahko pa so nepopolne, protislovne in/ali nezdržljive. Razmerja med literarno in resnično osebo so treh vrst, in sicer je lahko:

- fiktivni posameznik motiviran le semiotično glede na prej obstoječe literarne kode in stereotipe,
- literarna oseba poleg tega razumljena kot verjetna, če so njene lastnosti takšne, kot bi jih lahko imela v realnem svetu, ali pa
- je literarna oseba realistična, če je verjetna glede na prevladujoč svetovni model zahodne kulture 19. stoletja.

Kognitivna teorija se osredotoča na mentalne modele in procese. V okviru kognitivne teorije lahko ima literarna oseba dve vrsti značaja, in sicer ploski ali zaokroženi značaj. Literarne osebe s ploskim značajem so mentalno statične in se skozi delo ne spreminjajo oziroma ne razvijajo. Na drugi strani so literarne osebe z zaokroženim značajem dinamične in podvržene mentalnim spremembam, kot sta denimo razvoj ali padec.

Mentalni model literarne osebe se pri bralcu oblikuje kot reakcija na tekstovne ključne – mentalne in nementalne, denimo dejanja literarne osebe. Bralec te ključne nezavedno razpozna in zbira, nato pa se aktivirajo njegove izkušnje in predstave, ki jih skladišči v dolgoročnem spominu. Te vključujejo scenarije, sheme in stereotipe, psihološke, družbene, komunikacijske in fizične dimenzije, znanje o literarnih žanrih in konvencijah. Ta postopek se imenuje personalizacija. Poleg tega bralec začne posploševati lastnosti literarne osebe v tekstu, ki ga bere. Pri prilagajanju izkušenj, predstav in posplošitev, pa bralec začne kategorizirati, in sicer tako, da strne vse dosegljive informacije, izpolni mentalni model literarne osebe, formulira pričakovanja o nadaljnjih tekstovnih informacijah o literarni osebi in pojasni prejšnje informacije.

Avtor postavi le ogrodje, ki ga zapolni bralec s svojimi izkušnjami in predstavami. Hkrati potekata oba postopka, personalizacija in kategorizacija. Zaradi vedno novih podatkov lahko prihaja do modifikacije mentalne podobe literarne osebe; gre za osvežitev sheme. Če so spremembe pri neposrednem definiranju literarne osebe, se začne dekategorizacija literarne osebe, prejšnji sklepi se razveljavijo in shema se razkroji. Percepcija se deavtomatizira, na novo pa se začneja kategorizacija.

Komunikacijsko teorijo zanima komunikacija med avtorjem, pripovedovalcem in literarno osebo. Karakterizacijo lahko v okviru komunikacijske teorije opazujemo iz različnih gledišč, in sicer z gledišča avtorja, perspektive, pripovedovalca in literarne osebe. Ključno vprašanje pri tem je, iz katerega od teh gledišč dobimo informacije o posamezniku in ali so te informacije resnične oz. zanesljive. Največ informacij o fizičnih, mentalnih in družbenih značilnostih literarne osebe dobimo iz navedb, ki neposredno pripisujejo lastnosti določeni osebi. Literarno osebo vedno karakterizira pripovedovalec ali pa jo je mogoče ugotoviti s pripovedovalčevo samokarakterizacijo. Poleg pripovedovalca je samokarakterizacije sposoben tudi avtor. Na drugi strani pa tega perspektiva ne omogoča. Pri njej je mentalno dimenzijo mogoče razbrati iz narave informacij in njihovega obdelovanja.

Informacije vsevednega pripovedovalca so po pripovedovalski konvenciji resnične in na njihovi osnovi lahko določamo veljavnost informacij iz drugih virov. Le pripovedovalčeva ironija je stvar interpretacije. Nasprotno pa bralci sami odločijo, ali bodo informacije o lastnostih literarnih oseb, ki jih prinašajo avtor, literarne osebe same ali personalni pripovedovalec, sprejeli ali jih zavrnil. Pri tem je zanesljivost avtorja odvisna od njegovih splošnih lastnosti (inteligence, znanja, poštenosti) in specifičnih, vezanih na kontekst (kdo karakterizira koga, za koga, v kakšni situaciji, s kakšnim namenom).

Viri informacij, ki se nanašajo predvsem na mentalni svet, so:

- dinamični elementi - (fizična) dejanja in govor lit. oseb, njihovo obnašanje, vsebina in kontekst,
- statični elementi - zunanost lit. oseb, naravno (in umetno) okolje in
- formalni obrazci - kako lit. oseba funkcionira v nekem okolju.

Pripovedovalec lahko karakterne lastnosti literarne osebe poda naenkrat ali postopoma.

3.2 Vloga živalske literarne osebe

Vloga živali kot literarnega lika je zelo odvisna od literarne zvrsti, v kateri živalska literarna oseba nastopa. Živali se denimo v sodobni umetni pravljici večinoma pojavijo v sekundarni vlogi, saj zaradi pravljичne motivacije zavzamejo antropomorfno držo. Isto se zgodi v kratki fantastični zgodbi, kjer živali, zaradi fantastičnega elementa spregovorijo, razmišljajo, čutijo in s tem delno zavzamejo antropomorfno držo (Haramija 2012).

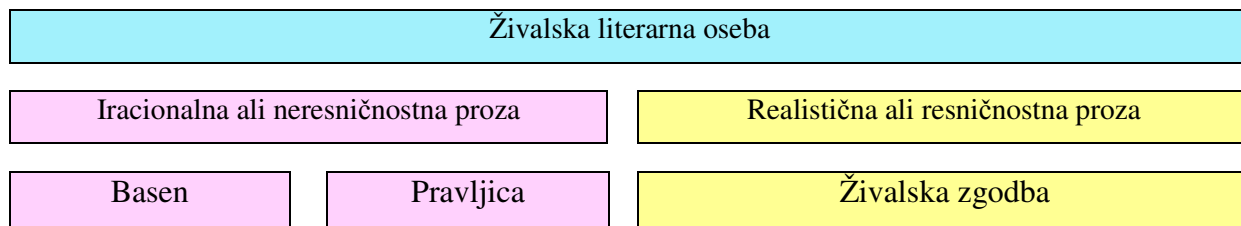
Na vlogo živalskega literarnega lika pomembno vpliva tudi to, ali so liki v vlogi glavnega ali stranskega književnega lika. V vlogi glavnega lika ima žival kot taka večinoma sekundarno vlogo, saj lik sam zavzame antropomorfno držo. Take živalske literarne osebe so aktivne v dogajanju in kažejo svoje človeške značilnosti. V vlogi stranskega književnega lika pa ima žival večinoma primarno vlogo, saj ostane v ozadju dogajanja in se kot omenjena živali s prvotnimi živalskimi lastnostmi aktivno ne vključuje v pripovedni tok. Vloga živalskih literarni likov se razlikuje tudi glede na starostno stopnjo otrok in mladostnikov. Zlasti v zgodbah tako vloga živalskega literarnega lika ni vnaprej določena (Haramija 2012).

4 ŽIVALSKA LITERARNA OSEBA V MLADINSKI PROZI

Pripovedništvo kot vrsta v mladinski književnosti obsega različne zvrsti, od pravljic, pripovedk, basni, legend, realistično pripovedno prozo, kratke zgodbe v slikanici do zaporedja kratkih zaključenih zgodb (Uvod v mladinsko književnost). V sodobni mladinski prozi se v okviru teh različnih zvrsti pogosto pojavljajo živalski literarni liki, kar bi lahko opredelili kot specifiko mladinske književnosti. Živalska literarna oseba se pri tem kot osnovna značilnost pojavlja kar v dveh zvrsteh mladinske književnosti, in sicer v živalski pravljici in živalski zgodbi (Saksida 2001: 430-455), večidel pa živalski tipizirani liki nastopajo tudi v basni (Kos 1987:26), ki jo lahko prav tako opredelimo kot za značilno zvrst mladinske proze (Haramija 2005: 27).

Danes se v teoretičnih opredelitvah mladinske književnost najbolj jasna zarezka kaže v razmejevanju neresničnostne in resničnostne proze (Kobe 1987: 165 v Saksida 2001: 426). Za sklop iracionalne književnosti je najbolj značilna sodobna pravljica, v domišljijjski, čudežni svet postavljena dvoravninska zgodba: dogaja se v resničnosti in fantastični stvarnosti, literarna oseba pa se seli iz ene v drugo stvarnost. V sklopu resničnostne proze je najbolj prevladujoča zvrst zgodba. Prozo z živalsko literarno osebo lahko torej prav tako delimo na zgodbo in pravljico, pri čemer v prvem primeru govorimo o živalski zgodbi in v drugem primeru o živalski pravljici in basni.

Sodobna pravljica ima kot zbirni tip dva podtipa, in sicer kratko sodobno pravljico in fantastično pripoved, ločujemo pa tudi več različnih tipov literarnih oseb kratke sodobne pravljice. Osrednjo kategorijo predstavlja kratka sodobna pravljica z otroško glavno osebo, medtem ko so druge zvrsti na meji z nesmiselnico oziroma živalsko pravljico.

Slika 3: Živalska literarna oseba

Vir: Saksida 2001: 426-452

Čeprav se živalski literarni liki pojavljajo v vseh književnih vrstah mladinske literature (poeziji, prozi in dramatiki), pa je velika zastopanost živali v otroški poeziji in nekaterih proznih vrstah. Pri tem so na prvem mestu basen, pravljica in povedka, redkeje pa se živalski liki pojavljajo v povesti in romanu. Najmanjša zastopanost živali je v mladinski dramatiki, kjer so živali, če jih med dramskimi liki sploh najdemo, v vlogi stranskega lika (Haramija 2012: 18–19).

Same lastnosti živalske literarne osebe se razlikujejo tudi glede na to, ali gre za otroško književnost ali za književnost za mladostnike.¹ Skupne značilnosti živalskih literarnih likov v otroški književnosti so:

- da so živali poosebljene,
- da se logika ravnanja približuje otrokovemu izkustvenemu svetu,
- da je vloga živali prilagojena razmeram, v katerih delo nastane,
- da se poosebljene živali prilagajajo mestnemu načinu življenja. (Haramija 2012: 18).

V mladinski književnosti gre večinoma za navezanost otroka na žival, ki ima ohranjene vse lastnosti živali (Haramija 2012: 18).

Različno pojavljanje živali, torej ali z zgolj živalskimi ali tudi oziroma pretežno človeškimi lastnostmi, je odvisno tudi od vloge lika, torej ali gre za glavni ali stranski lik. Kadar je žival stranski lik, večinoma ohranja svoje živalske lastnosti in svojo primarno zunajliterarno resničnost. Če pa žival nastopa v vlogi glavnega književnega lika, so njene značilnosti večplastne in torej poleg živalskih združujejo tudi človeške lastnosti (Haramija 2012).

¹ V otroški književnosti, ki je usmerjena na otroke do enajstega leta starosti, ko govorimo še o predbralnem obdobju otrokovega razvoja, je bistveno drugačna, kot v književnosti za mladostnike oz. mladinski književnosti v ožjem pomenu, ki je namenjena bralcem med enajstim in osemnajstim letom starosti. (prav tam: 18).

Živali se najpogosteje pojavljajo v prozi, in sicer v basni, živalski pravljici, živalski zgodbi in pripovedki.

4.1 Živalska zgodba

Kratka realistična pripoved ima na Slovenskem v mladinski književnosti tri izstopajoče žanre, in sicer spominsko kratko prozo, doživljajsko kratko prozo in detektivsko kratko prozo (Haramija 2005: 35). Posebno različico resničnostne pripovedi predstavlja **živalska zgodba**, ki se od živalske pravljice razlikuje po tem, da je živalska oseba postavljena v svet, ki daje vseskozi občutek zunajliterarne stvarnosti. Čeprav so v živalske literarne osebe projicirane tudi čisto človeške ali splošne lastnosti, se zdijo bralcu literarni liki, kronotop in motivacija povsem resničnostni, kot da bi jih torej pripovedovalec posnel po realnosti. Šele če se ob tem pojavljajo neki iracionalni elementi, lahko govorimo o pravljici, meja med obema pa je zabrisana in težko določljiva (Saksida 2001: 452).

4.2 Živalska pravljica

Pravljica kot taka izhaja iz folklorne književnosti, vendar se sodobna pravljica od izvirne močno odmika. Odmik se kaže zlasti na snovno-tematski in motivni ravni, poleg tega pa je drugačna tudi izbira literarnih oseb, s katerimi se mladi bralec zlahka identificira. **Plast fantastičnega in plast realnega besedilnega sveta sta v sodobni pravljici združena v enovito celoto**, v kateri se gibljejo literarni liki. Literarne osebe so značajske in lastnostno individualizirane, čeprav se tudi v sodobni pravljici pojavljajo nekateri stereotipi, vedno pa je ohranjena tudi **polarizacija pozitivnih in negativnih literarnih likov** (Haramija 2005: 26).

Sodobne pravljice delimo glede na glavno osebo, pri čemer poznamo šest različic tovrstne kratke proze, in sicer pravljice s/z:

- otroško glavno literarno osebo,
- oživljeno igračo/oživljenim predmetom kot glavno literarno osebo,
- poosebljeno živaljo kot glavno literarno osebo,
- poosebljeno rastlino kot glavno literarno osebo,

- poosebljenim nebesnim telesom/pojavom kot glavno literarno osebo in
- glavno osebo, ki je znana iz ljudskega pravljичnega izročila (Kobe 1999: 6).

Med kratke fantastične pripovedi sodijo tudi besedila, ki združujejo lastnosti dveh književnih zvrsti; in sicer pravljice ter fantastične zgodbe. Tovrstna proza ima precej omejen obseg, zajema krajše časovno obdobje, glavni književni lik se **zaveda vdora fantastike v realni svet**, književni prostor in čas sta pogosto precej natančno določljiva. Najpomembnejša **razlikovalna lastnost med pravljico in kratko fantastično zgodbo je dvodimenzionalnost**, torej obstoj dveh svetov (racionalnega in iracionalnega), ki delujeta vsak po svojih zakonitostih (Haramija 2005: 30).

Temeljna značilnost živalske pravljice je seveda, da je nosilec dogajanja žival, ki pa v pravljici za razliko od basni nima vnaprej določenega značaja, torej karakterne lastnosti živali niso tipizirane. Književni liki so lahko realni ali fantastični, oboji pa so močno polarizirani. Pri živalski pravljici je v ospredju antropomorfna drža živalskega literarnega lika, pravljice pa kljub pravljичni motivaciji in perspektivi vsebujejo tudi veliko realističnih prvin (Haramija 2012: 10-11).

Živalska pravljica se od vzorca ljudske enodimenzionalne pravljice² ne loči bistveno, razlike so zgolj v poznanem avtorju, pri poimenovanju literarnih likov z lastnimi imeni, ponekod gre tudi za druga odstopanja od določilnic ljudske pravljice. Pri klasičnih pravljicah z živalsko tematiko poleg tega živali včasih niso naslovni liki, pa igrajo vodilno vlogo v pripovedi, pri sodobni umetni pravljici pa se vloga živali kaže v dveh različnih načinih. Prva možnost je žival kot glavni literarni lik, druga možnost pa je pa oživljena živalska igrača kot glavni literarni lik. (Haramija 2012: 15).

4.3 Basen

Živalska literarna oseba je prav tako značilna tudi za basen. Basen je namreč kratka didaktična zgodba s tipiziranimi, večidel živalskimi literarnimi liki. Za to zvrst sta značilni njena kratkost in usmerjenost k poanti, ki pa ni moralistično idealna kot v paraboli, ampak realistična in brez iluzij glede na dejanskost (Kos 1987: 26).

² Značilnost ljudske pravljice je enodimenzionalna forma, saj se plast čudežnega in plast realnega združujeta v enovito celoto (Haramija 2012: 10).

Glavna značilnost basni je, da v njej nastopajo posebljene živali, ki v celoti prevzamejo vloge ljudi. Od živalskih pravljic se razlikujejo po tem, da imajo živalski liki v basni vnaprej dane lastnosti; lisica je denimo zvita, volk je krvoloč, zajec strahopeten ipd. V slovenskih basnih nastopajo dve skupini živali, in sicer domače in avtohtone divje živali (Haramija 2012: 7-8).

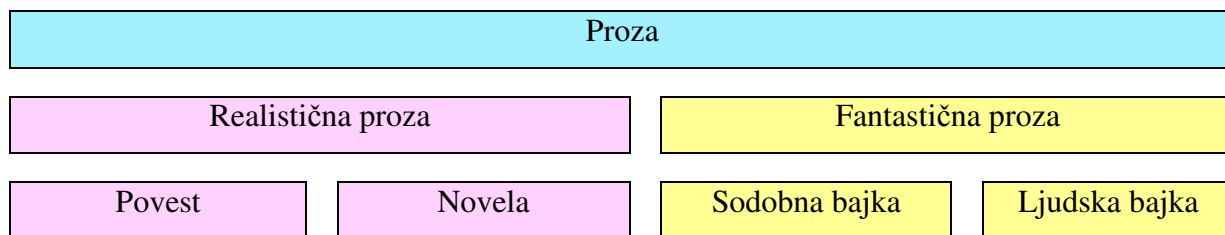
4.4 Bajka

Čeprav bajke ne najdemo v klasifikacijah sodobne mladinske književnosti in med zvrstmi mladinske proze z živalskimi literarnimi liki, o bajki govorim zaradi njenega mesta v poljski literarni teoriji, ki ga predstavljam v naslednjem poglavju (posebej v podpoglavju 5.1 in 5.3). Bajko namreč poljska literarna teorija opredeljuje kot nadpomenko različnih proznih zvrsti mladinske književnosti, tako jo lahko primerjamo s terminom pripoved v slovenski literarni teoriji.

Bajka je v slovenski literarni teoriji relativno ozka zvrst in sopomenka mita, torej pripoved o dejanjih bogov, duhov in božanskih herojev ter o dejavnosti nadnaravnih sil na nebu, zemlji in podzemlju (Kos 1987: 146).

5 ŽIVALSKA LITERARNA OSEBA V POLJSKI LITERARNI TEORIJI

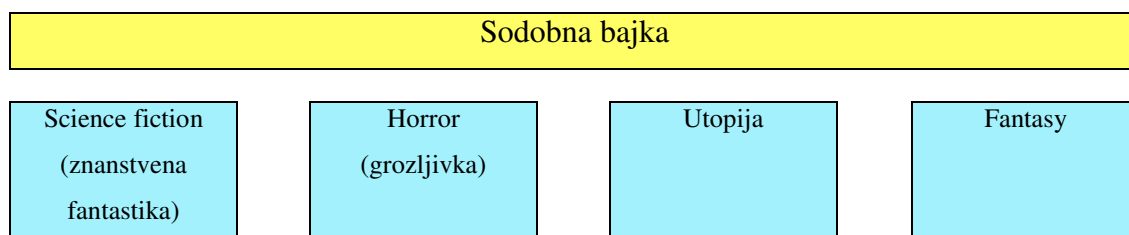
Poljska literarna teorija mladinske književnosti se prav tako kot slovenska ukvarja s problemi razmejevanja in poimenovanja različnih, vendar podobnih in prekrivnih pojavnih oblik pripovedi mladinske literature. Samo mladinsko prozo poljska literarna teorija deli na realistično in fantastično (glej slika 4), pri čemer lahko potegnemo vzporednice z delitvijo pripovedi z živalskim likom na realistične živalske zgodbe in fantastične živalske pravljice v slovenski literarni teoriji. Medtem ko pa je v **slovenski literarni teoriji** kot **nadpomenka** različnih proznih zvrsti mladinske književnosti uporabljen pojem **pripoved**, je v **poljski literarni teoriji** najpogosteje uporabljen pojem **bajka**, ki se občasno uporablja v funkciji sintetične opredelitve literature za otroke nasploh (Ługowska 1988). Je svojevrstna nadpomenka, v okviru katere funkcionirajo posamezne zvrsti, kot so otroška baječka (pripoved), bajka (pripoved) v verzih, umetniško obdelana ljudska pravljica, literarna basen ipd.

Slika 4: Delitev mladinske proze v poljski literarni teoriji

Vir: Kuliczkowska 1983: 36-98

Sodobno bajko poljska literarna teorija nadalje deli na znanstveno fantastiko (ki jo imenuje neposredno z angleško science fiction), grozljivko (horror), utopijo in fantasy (glej sliko 5) (Papuzińska 2008).

Slika 5: Delitev sodobne bajke

Vir: Papuzińska 2008

Živali kot literarni junaki v mladinski literaturi največkrat **prehitevajo ljudi** v svojem vedenju o svetu, o pravilih življenja, saj so mnoge človeku nedostopne in skrivnostne stvari za njih povsem enostavne in razumljive. V takem primeru gre za **fantastično pripoved** (Papuzińska 2008). Živalske pripovedi pa lahko **prenašajo tudi koncepcijo naravnega reda**, v primeru česar gre za **realistične pripovedi** (Papuzińska 2008). Kljub realistični usmeritvi pa je tudi v realistični mladinski prozi pri snovanju likov pogosto prisotna konvencija bajke, torej nadnaravne, nadčloveške sposobnosti lika ter premagovanje močnejših, sicer nepremagljivih nasprotnikov. Pri tem poznamo dva tipa, in sicer bajsko-epsko-herojski tip proze, v katerem srečujemo poskuse osvobajanja od tradicionalnih konvencij, ter avanturistično-kriminalno-melodramatični tip (Kuliczkowska 1983: 36). Realistično prozo delimo na povesti in novele, med novele pa poljska literarna teorija uvršča intrigo, črtico, okvirno pripoved, stik, bližnjico in sliko.

Fantastična proza je v poljski literarni teoriji podobno kot v slovenski deljena časovno, in sicer pozna sodobno ter starejšo ljudsko bajko (Kuliczkowska 1983: 98). Značilnosti sodobne bajke so aluzija, nedorečenost, metafora in univerzalni smisel, zanimiva pa je zlasti njena mnogoplastnost. Sodobna poljska bajka namreč pogosto presega normo pisanja za otroke, je težja v recepciji, polna aluzij, s filozofskim podtekstom in kot taka popolnoma razumljiva šele za bolj zrelega bralca. Taka bajka otroški domišljiji dostopne elemente povezuje z univerzalno, eksistencialno problematiko.

V poljski literarni teoriji torej ni natančne specifikacije fantastične proze, posamezni avtorji pa hkrati uporabljajo različne termine in jih pogosto tudi menjajo (Kuliczkowska 1983: 109). Sodobna fantastika je tako postala svojevrsten hibrid, kjer se križajo najrazličnejše oblike. Ta modificirana fantastika širi in obenem redči klasične motive, še vedno pa se poslužuje motivov ljudske basni in folklore, črpa iz starodavnega epa, legende in mita, ki so njena najbolj primarna sestavina. Za to skupino literarnih tekstov velja v poljski literarni teoriji termin **literarna basen** ali **fantastična proza**. Težava v definiranju glavnih pojmov izhaja med drugim z dejstva, da so termini iz katerih so razlage zgrajene, kot na primer: čudežnost, magičnost, basenski, nadnaravni, čarodejski, neresničnostni – sami nimajo dovolj jasnih pomenov. Poskus razlage se največkrat zaplete v trenutku, ko naj bi točno definirali, kaj pomeni: resničnost, resničen, realnost, realen. Vsi ti termini so neke vrste protipomenke poprej naštetih pojmov (Papuzińska 2008).

Eden od poljskih literarnih teoretikov Andrzej Zgorzelski predlaga, da naj bi se pojem fantastika uporabljal edino v teh primerih, ko gre za pojave, ki so posledica »notranjih« relacij samega teksta. Pokazatelj fantastičnosti naj ne bi bilo toliko kršenje pravil, ki vladajo v realnem svetu, ampak kršenje pravil sveta, ki je oblikovan in predstavljen v posameznem literarnem delu. Roger Caillois imenuje takšno obliko fantastičnosti »vdor neverjetnosti v banalnost«. Tak pristop bi do neke mere pomenil zožanje termina fantastika. Ta bi potem opredeljeval dela, v katerih je začudenje bralca doseženo s trkom dveh tipov naracij: mimetičnosti in čudežnosti. Dejstvo je, da izven obsega tega termina obstaja mnogo del, ravno tako fantastičnih, ki že na samem začetku določajo svoja pravila predstavnega sveta in se teh pravil držijo, učinek presenečenja pa dosegajo s tem, da kršijo pravila izvenliterarnega sveta oziroma resničnosti.

Zadnja leta se utrjuje tendenca, ki predlaga termin fantastika za nadpomenko, ki v sebi združuje zvrsti kot so: ljudska in literarna basen, utopija, *science fiction*, *fantasy*, grozljivka in druge (Papuzińska 2008: 32). Ob žanrskem sinkretizmu pa priznani poljski literarni teoretik Jerzy Cieślukowski opozarja, da mladinska književnost lahko funkcionira tudi brez delitve na posamezne zvrsti in da pri teoretični obravnavi zadostujejo posplošeni termini kot npr. kratka pesmica, popevčica, pravljica, zgodbica ipd. (Cieślukowski 1985: 74). Avtor o pojmu bajka pravi, da se v mladinski književnosti uporablja tudi za živalsko pripoved, sicer pa tudi na splošno za vse, kar je napisano za otroke in vsebuje neke elemente fantastike (Cieślukowski: 74).

5.1 Poljska bajka in basen

Termin bajka ima tako v poljščini mnogo pomenov in ga je smiselno uporabljati zlasti takrat, ko mu dodamo ustrezen pridevnik, ki bo bolj natančno opredelil obseg pojava, živalska bajka, magična bajka, verižna bajka (Ługowska 1988). Poljski literarni leksikon poleg pojma bajka ponuja tudi pojem basen, pri čemer pa **bajko** opredeljuje **kot pripoved v prozi ali v verzih, kjer so glavni junaki živali, ljudje, manj pogosto rastline ali predmeti, vsebujejo moralni nauk, izrečen direktno ali eksplicitno sugeriran. Basen** literarni leksikon opredeljuje kot **krajše delo s fantastično vsebino, nasičeno s čudežnostjo junakov, ki svobodno prečkajo meje med realističnim svetom in svetom delovanja nadnaravnih sil.**

Pripovedi o živalih ali igračah, ki se obnašajo kot ljudje, zahtevajo fantastično perspektivo literarne fikcije, saj govoreča žival pripada istemu svetu kot npr. vile, kraljične, zmaji ali Rdeča kapica. Zaradi tega je treba pred poskusom razmejevanja posameznih zvrsti fantastike, namenjene otrokom, opredeliti meje, v okviru katerih te zvrsti izkazujejo podobnosti oz. skupno hrbtenico. Ługowska (1988) skuša določiti pogoje, ki naj bi bili izpolnjeni, da lahko neko mladinsko delo imenujemo bajka, za kar predlaga genološko analizo samega bistva bajke. Kot največjo posebnost bajke navaja možnost neoviranega sporazumevanja ljudi, živali, rastlin in navadnih predmetov. Pogoj za to je, da stvarem ali objektom dodelimo lastnosti, ki so značilne za žive in razmišljujoče osebe. Iz tega izhajata dva konstitutivna, konstrukcijska vidika pravljice, in sicer animacija in personifikacija (Ługowska 1988: 12). Druge značilne lastnosti bajke so tudi pravilo metamorfoze, odsotnost naravne predvidljivosti in koncepcija gradnje fabule, ki teži k specifičnim ciljem.

Ta svojevrstna hrbtenica bajke genetično izhaja iz arhaičnih plasti ljudske kulture in se navezuje na pravila mitskega razmišljanja (Ługowska 1988: 15). V bajki namreč ni nič stalnega, dokončno določenega, vsekoli je prisotna nekakšna napetost, pričakovanje nečesa neverjetnega, nebanalnega, kar se v vsakdanjem življenju nikakor ne bi moglo zgoditi. Nekatere splošne lastnosti bajke, ki pa vseeno niso univerzalne, so tudi kompozicijska strnjjenost, maksimalna preprostost, tipizacija junakov ter neopredeljen čas in prostor. V sodobni bajki tudi ni več samoumevno, da dobro premaga zlo, torej ta definicija bajke ne drži vedno. Splošne lastnosti držijo zlasti v ljudskih bajkah, medtem ko v literarnih adaptacijah prihaja do določenih odstopanj od primarnega vzorca. V bajko se vse pogosteje tudi vključujejo elementi fabulativnosti, posplošujejo se pravila, na osnovi katerih je zgrajen predstavn svet živalske bajke. Taka književnost prinaša hipotetično praformo bajke, v kateri so bili magični in živalski elementi nepreklicno povezani in so predstavljali sintetično in magično razumevanje sveta s strani pračloveka (Ługowska 1988).

Liki bajk so najpogosteje živali, ampak lahko tudi rastline. Živali, ki nastopajo kot glavni literarni liki, imajo karakterne značilnosti, ki izhajajo lahko iz njihovega apologa ali zunanje lastnosti (npr. jež ima bodice, rak ima klešče itn.) (Cieślowski 1985). Te živali se z otroki igrajo, prevzemajo pa tudi naivne vloge odraslih. V sodobni, umetniško kvalitetni bajki živali niso več preoblečeni otroci, ampak so tisto, kar so; so pa obravnavane na naraven način – po človeško. Živali, ki razmišljajo in s katerimi se človeški liki pogovarjajo, niso čudaški bajeslovni tvorci ali samoumevna bajeslovna bitja, bolj se približujejo svoji vlogi v ljudski

pesmi, kjer je človek na naraven način vzpostavljaj svoj odnos z naravo: z nebom, reko, soncem, nevihto, nočjo, vetrom, dežjem ali živalmi. V ljudski pesmi je človek živali jemal kot enakovredne partnerje, ki spadajo k istemu redu sveta. V bajki se živali, predmeti, ali naravni pojavi vedejo kot ljudje in so torej realistični.

Glede na vsebino Ciešlikowski (1985) govori o treh pripovednih zvrsteh mladinske književnosti, in sicer o:

- klasični bajki,
- basni in
- otroški bajki

Pri klasični bajki gre za literarno travestijo živalske bajke, kjer je moralna poanta osvobojena didaktike, intelektualizirana s komičnostjo, ki služi sodobnemu zabavljanju. Basen ali magična bajka je zelo širok pojem in zajema zlasti otroške pesmice oziroma lirizirano zvrst, strnjeno v tanko črto basenskih elementov. Otroška bajka ali baječka se je izoblikovala kot posebna zvrst literature za otroke, ki sama v sebi povezuje elemente basni in živalske bajke, fantastike in magičnosti z živalsko simboliko in didaktiko. Ta je največkrat posredovana v verzih, v dialoški strukturi. Druge formalne značilnosti bajke so kratkost, magičnost, junaki in substrati sveta so predstavljeni na epski način, prisotna je estetizacija jezika. Posamezne lastnosti, kot denimo situacijski ali besedni humor, predstavljajo dominantno bajke. Otroška bajka je tako nadaljevanje oziroma razvijanje pregovora ali reka, ki funkcionira na pravih pregovora ali motiva pesmice in rime (Ciešlikowski: 107).

5.2 Poljska fantazijska pripoved – fantasy

V 80. letih 20. stoletja se začne v poljski mladinski literaturi pojavljati nova oblika mladinske pripovedi: fantasy. Ta podtip fantastične literarne zvrsti se seveda tudi poslužuje magičnih in nadnaravnih oblik, motivov, kot primarne sestavine fabule, vodilne misli, časa, kraja, akcije likov in okoliščin pripovednega dogajanja. Poljska literarna teorija je termin fantasy uvedla, da bi bilo enostavneje ločiti science fiction od grozljivke. Tako je fantasy še vedno fantastična pripoved, ki pa vendar ne posega v znanstveno tematiko (v smislu science fiction) oziroma v tematiko groze (angl. macabre). Za vse te oblike je značilen sinkretizem oz. medsebojno

pronicanje in prepletanje posameznih prvin različnih tipov in zvrsti. V tej novejši, posodobljeni varianti fantastične bajke nastopajo, podobno kot v tradicionalni bajki, dobre in zle sile, toda tiste dobre ne zmagujejo vedno, vse se ne konča s srečnim koncem (Kuliczowska 1983: 110).

Najbolj pogosto svoj navdih za fantasy pisatelji črpajo iz skandinavskih, keltskih, grških, rimskih egipčanskih in slovanskih mitov. Pripovedi odslikavajo starodavni svet, istočasno pa znanim mitološkim likom nadevajo sodobne in bolj človeške razsežnosti. Na svoj način jih tudi preoblikujejo, preslikavajo, parodirajo in se iz njih norčujejo. Tako lahko najdemo tukaj nešteto različnih literarnih zvrsti, razpoloženj, idej, od religiozne pripovedi, krščanske basni, preko junaške romance, epa, družabne drame, politične fantazije do grozljivke, psihološke povesti, komedije ali parodije.

Prvi zametki fantasy segajo že v drugo polovico 19. stoletja, kmalu po zatonu romantike, čeprav njen zlati vek predstavlja 60–80 leta, medtem ko zlati vek science fiction pripada na 50–60 leta. Za prvo fantasy pripoved v poljski literaturi velja delo *Potovanje v krajino Om* avtorice Marte Tomaszewske (Stanisław Frycie: 81). V tej pripovedi pisateljica odkrito kritizira takratne družbene razmere in posledice totalitarnega sistema, v njej pa najdemo tudi veliko tematskih in motivnih analogij s fantastično pravljico Jožeta Snoja *Avtomotomravljje*. Za otroško fantastiko je veljalo, da je lažje sprejeta kot fantastika za odrasle, kar je posledično povzročalo, da so avtorji, ki so hoteli pisati fantastiko, morali svoja dela oblikovati kot knjige za otroke.

Po letu 1990 so se k fantastiki zatekali zlasti tisti poljski avtorji, ki so hoteli osvežiti svoj pisateljski stil, zanimanje pisateljev za fantastiko pa je potekalo vzporedno s povečanim zanimanjem za psihoanalizo, parapsihologijo in nadnaravne pojave. Po letu 1990 se je fantastika razvijala pod vplivom transformacije književnega trga ter estetskega in pedagoškega pluralizma. Tako so na eni strani prokapitalistične spremembe omogočile ugodne pogoje za razcvet te veje mladinske književnosti, hkrati pa se je tradicionalna pedagogika soočala s propadom avtoritete, mešanjem novih in starih avtoritet, preizkušene sheme pa so se začele srečevati s svojo popolno destrukcijo (Papuzińska 2008: 193).

5.3 Literarni lik v poljski bajki

Glavni lik v bajki je najpogosteje žival. Počlovečena žival ali pa redkeje predmet oziroma igrača pa so najbolj osnovna formula otroške bajke. Bajka torej nastaja iz animističnega razmišljanja, v katerem odnosi človeka z živalskim in neživim svetom potekajo na isti način kot odnosi med ljudmi. V prepričanju otroškega bralca je namreč vse obstoječe podobno njim samim. Enaka oziroma podobna formula je prisotna tudi v književnosti za odrasle, izvira pa iz mitov, religij ali folklore. Literarna tradicija oživiljene nežive narave sega vse do antičnega mita o Pigmalionu ali pripovedi o Golemu, tradicija počlovečenega živalskega lika pa do Ezopovih pravljic. Ta motiv ima v književnosti veliko različic, ki skupaj predstavljajo celo družino junakov ali pripovedovalcev izvenčloveškega sveta, živalski lik pa nastopa kot neki sekundarni element živalske bajke ali basenskega motiva čarobne preobrazbe. Odvisno od nasičenja literarnega besedila s fantastičnostjo pa so kompetence takšnih likov zelo različne, tako kot so različne njihove funkcije v literarnem delu (Papuzińska 2008: 95).

Čeprav so liki nosilci statusa bajke, pa niso obenem samodejno tudi nosilci magičnosti. Imajo pa eno osnovno magično značilnost, in sicer ozaveščenost in dar govora, kar je neke vrste privilegij literarnega lika. Na tem področju tak subotroški pripovedovalec ne presega le otroka, ampak celo odraslega. Živalski literarni lik se lahko pri tem kot otrok čudi svetu in zastavlja naivna vprašanja ali pa na drugi strani kot odrasel prevzema vlogo in značilnosti izurjenega pripovedovalca. Obseg literarnega lika je v tem primeru zelo širok, in sicer še posebej, ko gre za predmet, ne pa za žival, lahko pa živalski lik bolj učinkovito oblikuje svojo usodo.

Skozi tak lik prenesene didaktične vrednote niso vsiljive, saj jih lik podpre s svojo lastno izkušnjo. Na tak način lahko avtor prikaže celotno panoramo nekega dogodka, obenem pa so ti liki tudi največkrat kar nosilci pogledov avtorja. Avtor lik največkrat postavlja v pozicijo infantilnega nevedneža ali zabavljača, s čimer pa to vlogo približuje vlogi naivneža – služabnika ali neumneža – modreca. Tako lahko na dogajanje gleda z določene distance, si privoščiti filozofsko refleksijo, sprašuje in mu ni treba nujno vsega razumeti, ker izvira iz drugačnega sveta. V takšnih literarnih delih se lahko zato pojavljajo tudi elementi filozofske satire, komične groteske, ki na bolj ali manj obziren način zasmehujejo svet odraslih oziroma razkrivajo nekatere njegove značilnosti. Vse to omogoča živalskemu oziroma nečloveškemu

literarnemu liku, da ga odrasli v bistvu ne upoštevajo, se z njim ne obremenjujejo, zaradi česar se jim razkrijejo, odvržejo vse pretveze, krinke in poze (Papuzińska 2008: 101).

Naivnost živalskega literarnega junaka lahko izpolnjuje različne funkcije. Včasih je ta namenoma postavljena na nižji nivo otroške zavesti zato, da bi lahko mladi bralec občutil prednost pred živalskim junakom. Otroški junak, ki nastopa ob njem, ima možnost, da ga poučuje in se veseli, da je na svetu nekdo, ki ve še manj od njega in zato on izpolnjuje zaščitniške in didaktične funkcije. Otroški lik v tem primeru nase prevzema vlogo starša, odraslega, postaja nosilec didaktičnih vsebin, medtem ko junak – žival ali igrača – poseblja naivnost in otroško nevednost. Dejstvo pa je, da ima tudi najbolj naivna naivnost v sebi dvojne lastnosti: element preprostosti in v tej preprostosti skrito modrost, nagnjenost k enoznačnemu opredeljevanju stvari in razkrivanju dvoumnosti in goljufij.

Počlovečenje sveta skozi antropomorfizacijo živalskega literarnega lika je zelo priljubljeno v otroški literarni fantastiki, saj ponuja zelo široke ustvarjalne možnosti. Otroški književnosti namreč dovoljuje, da svobodno prehaja med različnimi literarnimi zvrstmi in črpa svoj navdih iz zunanjih, včasih zelo daljnih virov. Z njegovo pomočjo se lahko basen približuje faktografski, novinarski književnosti, v kateri počlovečeni lik postaja svojevrsten zavetnik večine otroških knjig in revij.

6 Sodobna mladinska literarna dela z živalsko literarno osebo

Iskanje sodobnih mladinskih literarnih del z živalsko osebo sem realizirala z iskalnikom vzajemne bibliografsko-kataložne baze podatkov Cobiss (<http://www.cobiss.si/>). Iskanje mladinskih del sem omejila na iskanje slikanic, saj Cobiss ne ponuja možnosti iskanja s filtrom *mladinska književnost* ali drugega mladinski literaturi bolj ustreznega filtra kot filter *slikanica*. Pri iskanju sem uporabila še filtra *jezik* in *jezik izvirnika*, s čimer sem iskalne rezultate omejila na slovenske izvirne slikanice oziroma na iz poljščine prevedene slikanice. Iskalni filtri so predstavljeni v Tabeli 1.

Tabela 1: Iskalni filtri

	Za iskanje izvirnih slikanic	Za iskanje iz poljščine prevedenih slikanic
Jezik	SLV (slovenski)	SLV (slovenski)
Jezik izvirnika	/	POL (poljski)
Koda za vrsto vsebine	X2 (slikanica)	X2 (slikanica)

Izvedeni sta bili dve iskanji, in sicer za izvirne slovenske slikanice in posebej za prevedene iz poljščine. Rezultati obeh iskanj so bili razporejeni po letu izida in tako so bila v pregled zajeta literarna dela, ki so kot slovenski izvirnik ali slovenski izvod izšla po letu 1998. Slikanice so bile za analizo izbrane na podlagi besed v naslovu, ki so indicirale živalski literarni lik.

6.1 Izvirna slovenska dela

Iskanje izvirnih slovenskih slikanic (glej Tabelo 1) poda 112 naslovov, mlajših od 1998. Med njimi je 14 takih, ki v naslovu nakazujejo na živalsko literarno osebo:

Tabela 2: Izvirne slovenske slikanice z živalsko literarno osebo

Avtor	Naslov	Letnica izida
Koren, Majda	<i>Medved in miška 1</i>	2010
Petek Levokov, Milan	<i>O zmaju, ki je požrl šolo</i>	2008
Arhar, Vojan Tihomir	<i>Kaj medvedek sanja</i>	2007
Kokalj, Tatjana	<i>Prigode z repkom</i>	2005
Umek, Evelina	<i>Reševanje male jazbečarke</i>	2005
Krivos, Marko	<i>Podkovani zajec in modra oslica</i>	2005
Kokalj, Tatjana	<i>Počasni pes Muf</i>	2002
Bitenc, Janez	<i>Muckovi copatki</i>	2002
Reichman, Jelka	<i>Konjiček</i>	2002
Grahek, Marija	<i>Zobomiška</i>	2001
Ribičič, Josip	<i>Miškolin</i>	2001
Hill, Eric	<i>Kje je Piki?</i>	2000
Hill, Eric	<i>Pikijeve zgodbice za lahko noč</i>	1999
Pledger, Maurice	<i>Zajček Vili</i>	1999

Med izluščenimi naslovi so tudi tri knjižne enote, ki v resnici niso izvirno slovensko besedilo, in sicer slikanici Erica Hilla *Kje je Piki* in *Pikijeve zgodbice za lahko noč* ter slikanica Mauricea Pledgerja *Zajček Vili*. Med gradivom je tudi pesniška zbirka z naslovom *Kaj medvedek sanja* Vojana Tihomirja Arharja. Slikanica *Zobomiška* Marije Grahek je bila iz vzorca izločena zaradi nedosegljivosti³ in zaradi tega, ker gre pravzaprav za gradivo delovne mape za zobno preventivo pri otrocih. Slikanica Jelke Reichman *Konjiček* je bila iz vzorca za analizo izločena zgolj zaradi nedosegljivosti.⁴ Od izluščenih naslovov sem tako za analizo izbrala preostalih osem izvirnih slovenskih slikanic in tako je število izvirnih slikanic in iz poljščine prevedenih tudi bolj uravnoteženo (glej podpoglavje 6.2).

³ Slikanico imajo le redke knjižnice.

⁴ Slikanica je v knjižnici, ki jo izposoja, založena.

6.2 Iz poljščine prevedena dela

Iskanje iz poljščine v slovenščino prevedenih slikanic poda 50 naslovov, mlajših od 1998 (in štiri starejše). Med njimi je 8 takih, ki v naslovu nakazujejo na živalsko literarno osebo:

Tabela 3: Iz poljščine prevedene slikanice z živalsko literarno osebo

Onichimowska, Anna	<i>O žirafah, ki sta hoteli videti sneg</i>	2011
Onichimowska, Anna	<i>O ježu, ki je našel prijatelja</i>	2011
Onichimowska, Anna	<i>O zebri, ki je hotela cvetni vzorec</i>	2011
Zubrzycka, Elżbieta	<i>Lev : pravljica o dveh kraljih</i>	2008
Gawryluk, Barbara	<i>Išči, Kaktus!</i>	2008
Gawryluk, Barbara	<i>Džok : legenda o pasji zvestobi</i>	2008
Gawryluk, Barbara	<i>Dobri pes Kaktus</i>	2008
Świrszczyńska, Anna	<i>Mali rakec</i>	1999

Med naslovi iz poljščine prevedenih slikanic je bilo v analizo zajetih sedem od osmih naslovov, tako je razmerje slovenskih izvirnih in iz poljščine prevedenih v vzorcu skoraj popolnoma uravnoteženo. V analizo ni bila zajeta slikanica Anne Onichimowske *O žirafah, ki sta hoteli videti sneg*, in sicer zaradi nedosegljivosti⁵.

6.3 Obnova in analiza izbranih slikanic

Od izbranih petnajstih slikanic, osmih izvirnih slovenskih in sedmih prevedenih iz poljščine, podajam kratko obnovo vsebine z analizo, na podlagi katere skušam iz pripovedi v naslednjem poglavju s pomočjo posameznih interpretativnih prvin, kot so čas in kraj dogajanja, razmerje med svetovi, značilnosti živalskih likov, izluščiti skupne značilnosti ter ugotoviti, kakšno je razmerje med realističnimi in fantastičnimi pripovedmi (podpoglavje 6.4 in poglavje 7).

6.3.1 Koren, Majda: *Medved in miška*

Glavna lika pripovedi *Medved in miška* imata človeške lastnosti, in živita v enodimenzionalnem realističnem svetu, kjer bralec s pomočjo vsevednega pripovedovalca

⁵ Knjiga je bila v času analize v vseh knjižnicah izposojena.

spremlja njun vsakdan. Lika sta ploska in se ne razvijata, gojita preprost prijateljski odnos, ki se prav tako ne spreminja. Zapleta zgodbe ni, pripoved sestavljajo kratki tematski opisi vsakdanjih dogodkov, kot so praznovanje rojstnega dne, pomoč bolnemu poštarju zajcu, nakupovanje, obisk muzeja, maškarada ipd. V pripovedih nastopajo druge živali in ljudje, oboji s človeškimi lastnostmi, živali le bivajo v svojem naravnem okolju.

Pripoved je na mnogih mestih didaktična, medved miško opozarja, da na avtobusu sedi na sedežu za invalide in nosečnice, pripovedovalec nenadnim zaviranjem avtobusa pripomni, da sta se medved in miška k sreči držala za drog ipd. Čas ni določen, vendar dajo detajli, kot so mestni avtobus, odčitovalec kode v trgovini ipd., vedeti, da gre za sodobno urbano okolje, medtem ko živali živijo ob robu gozda in v njem.

6.3.2 Petek Levokov, Milan: *O zmaju, ki je požrl šolo*

Zbirka *O zmaju, ki je požrl šolo* združuje med seboj nepovezane kratke pripovedi. V naslovni zgodbi nastopa zmaj, ki prileti iz Zmajске dežele, pri čemer se kaže dvodimenzionalnost svetov, in požre šolo, v kateri ravno poteka pouk. Osrednji lik je pravzaprav učiteljica Liza Kos, ki se odloči, da bo v nasprotju z vsemi ostalimi prestrašenimi šolskimi delavci, rešila situacijo, in se povzpne iz trebuha. Pripoved se nato konča s pripovedovalčevim zaključkom, da je takim, kot je zmaj, učiteljica tudi v šoli »Kos«, eksplicitno pa pripovedovalec ne pove, kako se je vse skupaj končalo.

Tudi v preostalih pripovedih živali, pa tudi predmeti, nastopajo zgolj kot stranski liki, ki pa imajo sposobnost govora. Pripovedi so naslovljene kot pravljice, čeprav nekatere pripovedujejo o povsem običajnih dogodkih. V Gusarski pravljici neko mesto obišejo gusarji in si na pomolu kupijo sladoleđ, v Oblačni pravljici se prerekajo oblaki o tem, kakšno vreme je ljudem bolj všeč, nato pa veter oblake razpiha in ljudje so mu hvaležni. Pravljica o jeseni poseblja jesen, ki barva drevesa, otroški lik Marjanca pa jo ponoči sliši, kako na streho meče orehe in potem zvečer s starši na vrtu čaka njen ponovni prihod. V Zimski pravljici sredi sicer realističnega sveta oživi sneženi mož in se odpravi v Afriko, od koder pošlje razglednico. V Pustni pravljici se družina za pusta obleče v ribe. V Avtomobilski pravljici je posebljen avtomobil, ki noče več voziti in si želi postati ladja, zato družina pokliče avtomehanika, ki se z njim pogovori. Neskončna pravljica je pripoved o mami, ki je nespečemu sinu pripovedovala pravljico o tem, kako mu pripoveduje pravljico, zato je bila pravljica

neskončna. V Mavrični pravljici nastopa Zvezdni princ, ki najde Zemljo vso v sivi barvi in jo pobarva, enako tudi ljudi in tako pripovedovalec bralcu razlaga, zakaj so na svetu barve. V zadnji pripovedi, Pol pravljice za nameček nastopajo miši, ki srečno živijo, dokler v hišo ne pride mačka, pa tudi potem se nekako spoprijateljijo.

Čas in kraj v pripovedih nista določena, dogajanje pa brez posebnega komentarja tako s strani pripovedovalca kot tudi s strani človeških likov o nekaterih nenavadnih dogodkih, kot je denimo nenadna oživitev sneženega moža, meji na nonsens. Fantastični svetovi se nepričakovano zlivajo z realističnim, stvari v svetu ljudi nenadoma oživijo in tudi pripovedovalec, ki sicer aktivno komentira dogajanje, takim pripetljajem ne posveti posebne pozornosti.

6.3.3. Kokalj, Tatjana: *Prigode z repkom*

Prigode z repkom je zbirka kratkih pripovedi o Miški ter njenih prijateljih Pujsku in Kozličku. Posamezne zgodbe imajo manjši zaplet, skozi katerega pripovedovalec podaja poduk. V prvi zgodbi Na izlet se Miška odpravi na izlet brez cilja, iz radovednosti pa jo spremljata prijatelja, katerima na koncu pove, da ni pomembno, kam greš, ampak da greš dobre volje. V drugi pripovedi Miško obišče Polž in jo prosi za zaposlitev in zatočišče pred zimo. Miška je najprej skeptična, potem pa ugotovi, da je življenje v dvoje prijetno. V tretji liki ugotovijo, da je zima lepa tudi brez snega, v četrti pa dedku mrazu pomagajo raznositi darila, ker se ta poškoduje. Pripoved Mlečno bela cesta govori o megli, v kateri se izgubi Miška, a se vse srečno konča. Tudi preostale pripovedi s podobnimi vsebinami prinašajo isti vzorec, nekoliko drugačna je zgolj pripoved Rojstni dan, v kateri nastopajo posebljen Veter in njegovi prijatelji, prav tako naravni pojavi, ki praznujejo Vetrov rojstni dan, na katerega so vabljeni tudi Miška in njena prijatelja.

Glavni živalski liki v pripovedi imajo človeške lastnosti ter med seboj gojijo podobne odnose, njihov svet pa ne prihaja v stik s svetom ljudi. Liki niso okarakterizirani, niti tipizirani, vsi so dobri in skupaj brez večjih pretresov rešujejo majhne težave, ki jim jih prinaša življenje.

6.3.4 Umek, Evelina: *Reševanje male jazbečarke*

Avtorica opisuje življenje živali v nekem delu mesta, kjer so zgradili novo stolpnico, zaradi česar so v četrt prišli novi človeški in tudi živalski prebivalci. Liki so tipizirani, psi so naivni, mačke so zvite in ponosne, tipizacija torej pogosto poteka skladno s tradicionalnimi ljudskimi predpostavkami o značaju posameznih vrst. Nekatere tipizacije so izpeljane tudi po preprosti logiki, tako denimo stara želva ni navdušena nad spremembami, ki jih prinaša čas, ter živali nenehno utruja s svojimi spomini na preteklost. Živali razmišljajo in govorijo med seboj, vendar ne govorijo z ljudmi, svetova sta tako komunikacijsko ločena. Med živalskimi liki s človeškimi psihičnimi lastnostmi se pletejo človeški odnosi; liki so zlasti ljubosumni, zavistni, se prezirajo, drug pred drugim postavljajo ter se nenehno zbadajo. V večini se tako manjši zaplet zgodi že okoli pogovora med dvema živalma.

Skozi zasnovno pripovedi se vzpostavi dualno razmerje med zapuščenimi živalmi na prostosti in živalskimi liki, ki prebivajo z ljudmi in so zaprti v stanovanjih. Vsake toliko časa in vse bolj pogosto se slednji zavedo svoje ujetosti, hkrati pa zviška gledajo na revne potepuhe, ki brskajo po smeteh. Med živalmi v blokovskem naselju se pri tem spleta mreža poznanstev, sporočila med njimi potujejo preko svobodnih ptičev, svobodnih mačk ter psov na sprehodih.

Zaplet zgodbe se prične z govoricami, da je izginila jazbečarka, potem pa pobegne tudi mačka Lizika, katero nam sicer perspektivno predstavi vsevedni pripovedovalec v nekaj odsekih. Živali se začnejo organizirati z namenom najti jazbečarko in medtem se Lizika vrne. Za njo bralec sicer ve, da je pobegnila, ker je slišala, da se prireja ples, ter nato noč prebila s potepuškim mačkom. V iskalno akcijo se vključijo domala vse živali in želvak se spomni, da je nekoč majhen pes že padel v jamo na travniku. Živali tam res najdejo jazbečarko, vendar ugotovijo, da bodo potrebovale pomoč ljudi, zato jih psi z laježem prikličejo in vsi skupaj rešijo jazbečarko. Pripoved tako implicira, da so živali v skupnem cilju združile moči, se pri tem spoznale in da ne bodo več gledale zviška druga na drugo.

6.3.5 Kravos, Marko: *Podkovani zajec in modra oslica*

Podkovani zajec in modra oslica je zbirka lahkotnih in humornih kratkih pripovedi, v katerih nastopajo ljudje, predmeti in pojmi. Glavni lik prve pripovedi Modroslovje pod mavrico je mlada oslica, ki svojim staršem nagaja z jezikanjem, živali na kmetiji pa imajo tako živalske

kot človeške lastnosti in navade. Čas je nedoločen, v pripovedi pa kot stranski lik nastopa tudi človek kot skupina, ki komunicira z živalmi. Že v drugi pripovedi Zajec Zvitorepec se začne kazati nonsensna perspektiva, saj zajec od lisice v zameno za deteljico zahteva njen rep in ga potem dejansko nosi. Živali imajo spet človeške lastnosti, se prepirajo in si želijo več sreče, vendar v njihovo življenje ne vstopajo ljudje. V pripovedi Komar Sladokusnik živalski liki v razmerju do ljudi nastopajo v svojih dejanskih vlogah kot mrčes, vendar pa imajo tudi človeške lastnosti in sposobnosti. Stric komar namreč malim komarjem razlaga, kako sesati kri, katera je najboljša in kako se ljudje odzivajo na komarje. Pripovedovalec pri tem se poigrava z jezikom in vpleta različne komične elemente, ki otrokom niso nujno razumljivi.

Nadaljnje pripovedi postajajo vse bolj nonsensne, živali tako v njih nastopajo v različnih vlogah, večinoma pa so svet stvari, svet živali in svet ljudi združeni v kaotičnem prostoru brez meja in logike.

6.3.6 Kokalj, Tatjana: *Počasni pes Muf*

Osrednji lik pripovedi pes Muf živi v veliki, sodobni družini v mestu. Za to mesto je značilno to, da vsi zelo hitijo. Muf je izredno počasen, vedno zadnji doma in v šoli, zaradi česar je tako doma kot tudi med vrstniki precej nesrečen in celo nezaželen. Ko se začne družiti s polžem, se naleze polžavice in postane še počasnejši, zato ga dedek odpelje k teti zdravilki, ki mu da zdravilo. Tega nalašč vzame preveč in postane tako hiter, da ga oče odpelje v bolnišnico; bolezen polžavica se spremeni v raketnico. Zdravniki dajo Mufu novo zdravilo proti hitrosti. Zaradi tega je nesrečen, vendar mu polž ob naslednjem srečanju izda, da je bil on poskusni zajček in da sta z botro sodelovala, zdaj bodo pa vsi trije skupaj hitenja ozdravili celo mesto. To res storijo in vsi prebivalci začnejo uživati v počasnem življenjskem ritmu.

V živalski svet tako ne vstopajo človeški liki, igrajo pa živalski liki njihovo vlogo. Čeprav tipizirane osebnosti, kot je denimo polž, prevzemajo lastnost svoje živalske vrste – počasnost, so liki osnovani na logiki človeških značajev. Okolje je sicer delno realistično, saj Muf hodi v šolo, starši pa v službo, mama pripravlja kosilo in dedek bere časopis, vendar pa fantastične elemente vnašajo čudežna zdravila za hitrost in proti njej, ki jih pripravljata Mufova botra in polž. Pripoved seveda prinaša aktualno sporočilo o hitrem tempu sodobnega življenja in njegovi škodljivosti oziroma celo njegovem bolezenskem značaju.

6.3.7 Bitenc, Janez: *Muckovi copatki*

Pripoved *Muckovi copatki* se dogaja v nedoločenem času, vendar v času in svetu gradov in kraljev. Glavni lik je žalostna kraljična Lija, ki ima kot hči najvišjih aristokratov veliko bogastva, a nima družbe. Želi si brata, sestro ali žival in je zaradi osamljenosti nenehno nesrečna in neprestano joče. Njene žalosti je konec, ko najde mucka, a kralju to nikakor ni všeč, zato zapove mucka uloviti. To mu ne uspe in Lija se z muckom odpravi iskat copatke zanj. Na svoji poti najprej srečata starko, ki jima da čudodelne rože za nevidnost. Tako se potem skrivata pred kraljevimi konjeniki, ki ju iščejo. V nadaljevanju srečata še čevljarja, ki jima je dal čudežne čevlje, ter brodarja, ki jima da čudežno palčko. Lija in muc tako s pomočjo dobrih ljudi najdeta copatke in se z njihovo pomočjo tudi vrmeta domov, Lija pa lahko obdrži mucka.

Svetova človeškega in živalskega sveta se v pripovedi prepletata na ravni odnosa med Lijo in muckom, fantastične prvine pa so prisotne zlasti med potjo, kjer lika od ljudi dobivata čudežne pripomočke in jih uporabljata. Liki sicer niso posebej značajske oblikovani, zaplet zgodbe pa v glavnem temelji na poti in iskanju copatkov za mucka. Konec je srečen, vendar ne prinaša nobenega posebnega moralnega sporočila.

6.3.8 Ribičič, Josip: *Miškolin*

Naslovni lik Miškolin je glavni lik pripovedi, miš s človeškimi lastnostmi, navadami in običaji. Miškolinu je kot sinu edincu prav tako kakor Liji v *Muckovih copatkih* vedno dolgčas, zato si želi bratca ali sestrico in želja se mu uresniči, ko njegova teta v nesreči izgubi družino in mora zato po svetu. Družini Miškolina v varstvo zaupa svojo hčer Mišo. Miškolin mora nato skrbeti za Mišo in tako spoznava, da to ni tako lahka naloga. Pripoved opisuje njune dogodivščine, srečanje z mačko, učenje v mišji šoli, srečanje s pajkom, ki ju nagovori k nevarni zabavi in podobno. Pripoved tako sestavlja več manjših zapletov, celotni zgodbeni lok pa se konča s poroko Miškolina in Miše.

Svet glavnega lika je tako aplikacija človeškega sveta, Miškolin pa predstavlja otroka, ki se dolgočasi in si želi družbe vrstnikov. Živi v družini z mamo in očetom, ki hodita v službo, on sam pa hodi v šolo. Književni čas in kraj sta nedoločena, pripovedovalec pa vsevedni.

6.3.9 Onichimowska, Anna: *O ježu, ki je našel prijatelja*

Prvoosebni pripovedovalec Martin ugotavlja, da je mlajšo sestro Natašo strah teme, zato spi pri luči. Drug dan rišeta živali, pri čemer njune risbe oživijo. Martin nariše ježa, ki je nočna žival, pridruži pa se mu še detelj. Živali se spoprijateljita in ugotavljata, kako sta si različni. Skupaj preživljata le večere in jutra, ko noben od njiju ne spi. Kmalu nastopi čas zimskega spanja in detelj se jezi, da bo izgubil prijatelja. Nataša in Martin zato začneta risati tudi sanje, v katerih sta jež in detelj lahko skupaj.

Ton pripovedi je lahkoten in sproščen, zaplet se dogaja na ravni odnosov in emocij. Čeprav je svet podan v idiličnem vzdušju, se pojavljajo strahovi ter za človeška in živalska lika neprijetne situacije.

6.3.10 Onichimowska, Anna: *O zebri, ki je hotela cvetni vzorec*

Prvoosebni pripovedovalec mlajši sestri riše zebro, ki spregovori. Stvari, ki jih pripovedovalec riše, oživijo, svetova se prepletata. Aktivna in živa komunikacija poteka med pripovedovalcem, sestro in narisanimi motivi. Zebra se hoče znebiti prog, zato ji pripovedovalec nariše cvetni vzorec. Zdaj se ji vse druge živali posmehujejo in zebra si želi biti spet progasta. Ton je lahkoten, sproščen, okolje idilično.

6.3.11 Zubrzycka, Elżbieta: *Lev, pravljica o dveh kraljih*

V živalskem kraljestvu vlada stari pravičen kralj ter ustvarja idilično okolje za vse prrebivalce. Zaplet se prične s prihodom mladega leva, ki ob podpori nekaterih živali prevzame oblast ter izžene starega kralja. Ker pa vlada nepravično in sebično, se idila kmalu spremeni v grozljive razmere, kjer ene živali izkoriščajo druge in kjer vladata strah ter nezadovoljstvo. Živali tako v stiski kljub strahu spregovorijo med seboj, poiščejo starega kralja ter ga prosijo, naj se vrne. Kljub temu, da se ob izgonu nobena od živali ni postavila na njegovo stran ali ga kasneje obiskala v samoti, kralj pristane na njihovo prošnjo. Ko se lev vrne na čelu čete svojih pripadnikov, podaniki novega kralja pobegnejo in tako mora tudi novi kralj oditi. Stari kralj poda moralni nauk, ki ga sliši tudi mladi lev in se pokesa.

Konec je tako po močnem zapletu srečen, hkrati pa zelo eksplicitno moralističen. Slikanje je izrazito črno-belo, stari kralj je absolutno dober in novi absolutno slab. V živalski svet se ne vključujejo ljudje, se pa kot ljudje vedejo živalski liki. Celotno pripoved lahko razumemo kot metaforo sodobnega sveta ljudi, kjer se prav tako dogajajo podkupovanja, strahovlada in menjave oblasti s pomočjo zvestih oziroma klečeplaznih pripadnikov, kar postopoma povzroča propad in nezadovoljstvo preostale večine.

6.3.12 Gawryluk, Barbara: *Išči, Kaktus!*

Išči, Kaktus je serija pripovedi o življenju enostarševske družine s psom Kaktusom. Mama je zelo stereotipna, v družini in večinoma tudi izven nje pa vladajo idilični odnosi. Osrednji liki so izrazito pozitivni: lepo vzgojeni, pravični, razumni in pametni ter služijo kot zgled. Sicer sta okolje in dogajanje realistična.

Pes Kaktus ne govori, je pa zelo pameten in ostalim pomaga iz težav, brez problemov zmaga na pasjem tekmovanju, najde izgubljeno deklico, se spoprijatelji z mačko, ki se boji psov, na pohodu izpod odra reši jazbečarja ter Veroniko brani pred zlobnimi sošolci.

6.3.13 Gawryluk, Barbara: *Džok, legenda o pasji zvestobi*

Pripovedovalec na samem začetku pove, da gre za legendo, ki se je zgodila pred kratkim v Krakovu. Gospod Nikodem vzame iz zavetišča psa Džoka. Hitro se spoprijateljita in uživata v družbi drug drugega, dokler nekega dne Nikodemu na sprehodu postane slabo in ga odpelje rešilec. Džok se odloči, da mora počakati nanj in tako na istem mestu najprej čaka dneve in nato mesece, saj Nikodem v bolnišnici umre. Ljudje sčasoma ugotovijo, čigav je pes in kaj se je zgodilo ter mu prinašajo hrano in mu celo postavijo pasjo hišo. Džok se namreč ne pusti odpeljati in Krakovčani se ga počasi navadijo. Slednjič ga le uspe odpeljati gospe Mariji, ki že od začetka skrbi zanj. Vendar je tudi ona stara in zboli, ko jo odpeljejo z rešilcem, pa Džok zbeži in nihče ga več nikdar ne vidi. Džoku Krakovčani postavijo spomenik, ki resnično stoji v Krakovu.

6.3.14 Gawryluk, Barbara: *Dobri pes Kaktus*

Iz pripovedi izvemo, kako je Kaktus iz pripovedi pod naslovom *Išči, Kaktus* pravzaprav prišel k družini in kakšne težave so pri tem imeli. Pripoved je tudi v tem primeru polna stereotipov, ženske kuhajo in pospravljajo, in črno-belega slikanja. Osrednji liki s Kaktusom vred so izrazito pozitivni in polni moralnih podukov, ki jih v dialogu podajajo bralcu. Kaktus, kot v prvi pripovedi, brez problemov rešuje različne težave in ljudje nenehno ugotavljajo, kako je pameten. Pripovedovalčeva perspektiva je perspektiva človeka, ki o pasjih razmišljanjih sklepa na podlagi njegovega vedenja.

6.3.15 Świrszczyńska, Anna: *Mali rakec*

Zelo kratka pripoved o učinku metuljevih kril. Malega morskega rakca v nogo ugrizne bolha, zato poskoči, prevrne kamen, ta kamen pa večji kamen in tako do velike skale, ki povzroči ogromne valove. Čas in kraj sta nedoločena, liki pa niso okarakterizirani. Živalska lika sta bolha in rakec, ki ne govorita in sta le del narave. Govori pa veter, ki mornarjem pove, kako so nastali ogromni valovi.

6.4 Razvrščanje izbranih del

Ob fizičnem stiku s Cobissom izbranimi enotami sem ugotovila, da gre pravzaprav za zelo različna mladinska dela, in sicer ne zgolj po vsebini, ampak tudi po obliki. Najkrajša pripoved *Mali rakec* Anne Świrszczyńskiej je tako dolga komaj 17 povedi, medtem ko so denimo pripovedi o Kaktusu dolge okoli 30 avtorskih strani. Slednjih tako tudi v knjižnici nisem našla med slikanicami, ampak že med zbirkami za starejše cicibane.

Čeprav so nekatera dela ponatisi in torej vzorec pravzaprav ni odraz literature v nastajanju, pa ga morda lahko interpretiramo kot reakcijo na povpraševanje na trgu sodobne slovenske slikanice (in malo manj slikanice). Kakšne so torej želje slovenskega mladega bralca in kako se temu prilagajajo prevodi iz poljske književnosti?

Pri analizi vsebine izbranih del v Tabeli 4 izpostavljam posamezne interpretativne elemente, na katere slovenski in poljski raziskovalci mladinske literature opozarjajo pri razvrščanju te književnosti na različne zvrsti (glej poglavji od 2 do 5).

Tabela 4: Interpretativni elementi

	Čas in kraj dogajanja	Živalski liki	Razmerje med svetovoma	Pripovedovalec
Koren, Majda: <i>Medved in miška</i>	Sodobno urbano okolje in gozd, v katerem živijo živali	Imajo človeške lastnosti, gojijo človeške odnose, značaji niso izoblikovani in se ne razvijajo, živalska so zgolj njihova bivališča	Enodimenzionalni realistični svet, v katerem živijo ljudje in živali s človeškimi lastnostmi	Vsevedni, se neposredno ne vključuje v pripoved in ne komentira dogajanja, vzgojna konotacija
Petek Levokov, Milan: <i>O zmaju, ki je požrl šolo</i>	Nedoločena	Tudi poosebljeni predmeti in pojavi, v celoti ne prevzemajo človeških lastnosti	Dvodimenzionalnost, ki se ruši	Vsevedni, ki komentira dogajanje, vendar brez vzgojne konotacije
Kokalj, Tatjana: <i>Prigode z repkom</i>	Nedoločena	Imajo človeške lastnosti ter med seboj gojijo podobne odnose, so pa nekarakterizirani, netipizirani, vsi dobri in dober zgled otrokom	Svet živali ne prihaja v stik s svetom ljudi, ampak ga zamenjuje	Vsevedni, ne komentira, vendar je konotacija mestoma vzgojna
Umek, Evelina: <i>Reševanje male jazbečarke</i>	Urbano sodobno okolje	Tipizirani liki s človeškimi psihičnimi lastnostmi, med liki se spletajo zelo značilno človeški odnosi	Enodimenzionalni realistični svet, v katerem živijo ljudje in živali s človeškimi lastnostmi, ki pa med seboj ne komunicirajo	Vsevedni, ne komentira, vendar implicitno vzgaja s samo zgodbo oziroma njenim razpletom

Kravos, Marko: <i>Podkovani zajec in modra oslica</i>	Nedoločena	Imajo človeške sposobnosti ter živalske in človeške lastnosti	Sprva enodimenzionalni svet, v katerega začne vdirati fantastični svet, nato se prepletata	Vsevedni, komentira in ne skuša vzgajati
Kokalj, Tatjana: <i>Počasni pes Muf</i>	Nedoločena	Imajo človeške in obenem značilne za živali lastnosti, tipične človeške sposobnosti ter način življenja, so okarakterizirani, vendar ne črno-belo, liki se skozi zgodbo razvijajo, prihajajo do spoznanj	Enodimenzionalni realistični svet, v katerem živijo živali kot ljudje, prisotno je čudežno zdravilo, ki pa nima izrazitih fantastičnih prvin (narejeno je v laboratoriju)	Vsevedni, ne komentira neposredno, vendar so opisi in pripoved izrazito pomenljivi ter namigujejo na to, da bi se moral svet umiriti
Bitenc, Janez: <i>Muckovi copatki</i>	Kraj nedoločen, čas monarhij s pravljичno konotacijo	Živalski lik govori z otrokom, vendar nima posebnih človeških lastnosti	Enodimenzionalni fantastični svet, s pravljичnim redom in pravljичno motivacijo	Vsevedni pripovedovalec, ki se razkriva, vendar neposredno ne komentira dogajanja
Ribičič, Josip: <i>Miškolin</i>	Nedoločena	Imajo človeške lastnosti, sposobnosti ter način življenja, so okarakterizirani, vendar ne črno-belo, liki se skozi zgodbo učijo, razvijajo in prihajajo do spoznanj	Enodimenzionalni realistični svet, v katerem živijo živali, vendar kot ljudje	Vsevedni pripovedovalec, ki neposredno ne komentira dogajanja, a je konotacija mestoma vzgojna oziroma poučna

Onichimowska, Anna: <i>O ježu, ki je našel prijatelja</i>	Sodobnost, čas pripovedi je sedanji, kraj dogajanja: v realnosti in fantastični svet – gozd	Govorijo, vendar jih človeški literarni liki obravnavajo kot neenaka fantastična bitja	Izrazito dvodimenzionalni svet, pri čemer bitja realističnega sveta komunicirajo z bitji fantastičnega oziroma živalskega sveta	Prvoosebni pripovedovalec
Onichimowska, Anna: <i>O zebri, ki je hotela cvetni vzorec</i>	Sodobnost, čeprav nedoločena (tudi čas pripovedi je sedanji)	Govorijo, vendar jih človeški literarni liki obravnavajo kot neenaka bitja	Izrazito dvodimenzionalni svet, vendar bitja realističnega sveta komunicirajo z bitji fantastičnega oziroma živalskega sveta	Prvoosebni pripovedovalec
Zubrzycka, Elżbieta: <i>Lev, pravljica o dveh kraljih</i>	Nedoločen čas, kraj dogajanja je narava	Imajo živalske in človeške sposobnosti in lastnosti; govorijo, se vedejo in čustvujejo kot ljudje, vendar živijo kot živali	Enodimenzionalni realistični svet, v katerem živali prevzemajo vlogo ljudi	Tretjeosebni pripovedovalec, ki se razkriva z moraliziranjem
Gawryluk, Barbara: <i>Išči, Kaktus!</i>	Sodobno urbano okolje	Ohranjajo živalske lastnosti in status, na njihovo čustvovanje in razmišljanje pripovedovalec sklepa po njihovem vedenju, so pa liki izrazito pozitivni, negativni nastopijo redko	Enodimenzionalni realistični svet, v katerem živali ohranjajo svojo vlogo živali	Tretjeosebni pripovedovalec, se razkriva v orisih dogajanja in oseb

Gawryluk, Barbara: <i>Džok, legenda o pasji zvestobi</i>	Sodobno urbano okolje	Ohranjajo živalske lastnosti in status, na njihovo čustvovanje in razmišljanje pripovedovalec sklepa po njihovem vedenju, liki so večdimenzionalni	Enodimenzionalni realistični svet, v katerem živali ohranjajo svojo vlogo živali	Tretjeosebni pripovedovalec, ki se razkriva s komentarji
Gawryluk, Barbara: <i>Dobri pes Kaktus</i>	Sodobno urbano okolje	Ohranjajo živalske lastnosti in status, na njihovo čustvovanje in razmišljanje pripovedovalec sklepa po njihovem vedenju, so pa liki izrazito pozitivni, negativni nastopijo redko	Enodimenzionalni realistični svet, v katerem živali ohranjajo svojo vlogo živali	Tretjeosebni pripovedovalec, se razkriva v orisih dogajanja in oseb
Świrszczyńska, Anna: <i>Mali rakec</i>	Nedoločen čas, kraj dogajanja je morje	Ohranjajo lastnosti in status živali, so del žive narave	Enodimenzionalni realistični svet, vendar z delno fantastičnim razpletom dogodkov	Tretjeosebni pripovedovalec, ki se ne razkriva

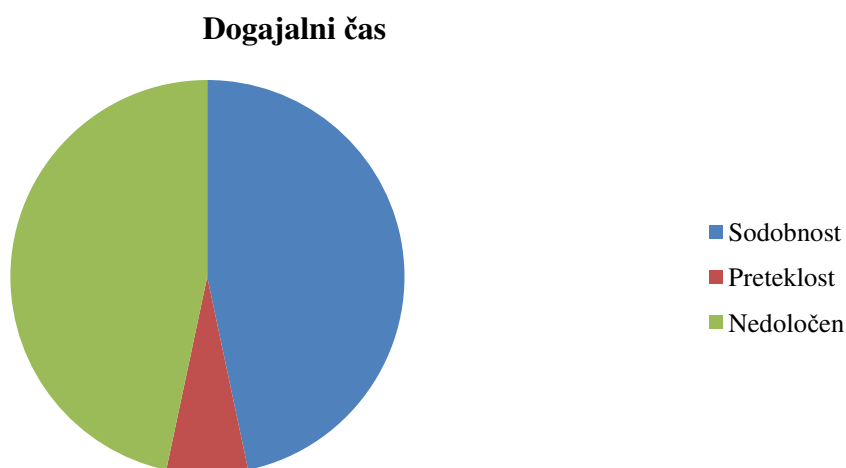
7 Interpretacija rezultatov

Kljub majhnosti vzorca se pri interpretaciji izbranih del kažejo določene podobnosti, spričo katerih bom v nadaljevanju sklepala na značilnosti sodobne slovenske slikanice, v kateri nastopajo živalski liki, ter na razlike med obema skupinama mladinskih del.

7.1 Čas in prostor dogajanja

Pripovedi izbranih slikanic se sprva razlikujejo po času in prostoru dogajanja. Oba sta ponekod nedoločena, drugje pa določena implicitno oziroma v redkih primerih eksplicitno, tako kot denimo nedoločen čas in prostor po pravljlični formuli podaja pripovedovalec v pripovedi *Muckovi copatki* Janeza Bitenca ali pa pripovedovalec v *Džoku, legendi o pasji zvestobi* Barbare Gawryluk, ki pripoved umesti v Krakov pred kratkim.

V preostalih pripovedih čas dogajanja ni podan eksplicitno, vendar ga bralec lahko razbere iz besedilne stvarnosti. Čas dogajanja je tako v sedmih pripovedih podan implicitno, in sicer gre v vseh primerih za sodobno stvarnost, v preostalih sedmih pa tudi implicitno nedoločen (glej Sliko 5 in Tabelo 5). V edinem delu, katerega pripoved se dogaja v preteklosti, je torej na to preteklost bralec usmerjen.

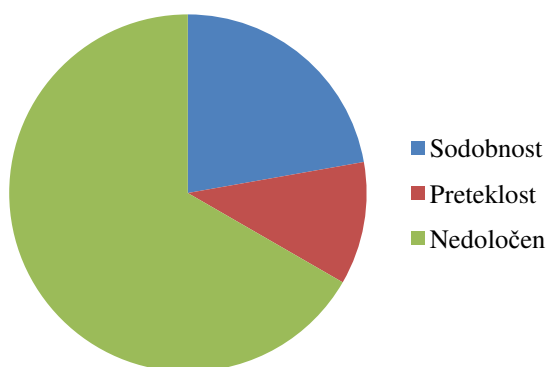
Slika 6: Dogajalni čas

	Izvirne slovenske slikanice	Iz poljščine prevedene slikanice	Celoten vzorec
Sodobnost	2	5	7
Preteklost	1	0	1
Nedoločen	5	2	7

Tabela 5: Dogajalni čas

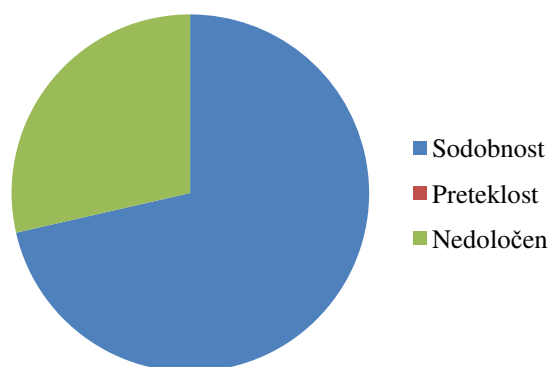
Pri primerjavi dogajalnega časa in prostora izvirnih in iz poljščine prevedenih slikanic vidimo (glej Sliki 6 in 7), da razmerji ne ohranjata podobnih vrednosti kot celoten vzorec. Izvirne slovenske slikanice k skupnemu vzorcu prispevajo le dve od skupno sedmih pripovedi, katerih dogajalni čas je sodobnost, največ pripovedi pa ima nedoločen dogajalni čas (glej Tabelo 5). V iz poljščine prevedenih slikanicah prevladuje dogajanje v sodobnem času, in sicer je takih pet pripovedi, v dveh pa je čas nedoločen.

Dogajalni čas v izvirnih slovenskih slikanicah

Slika 7: Dogajalni čas v izvirnih slovenskih slikanicah

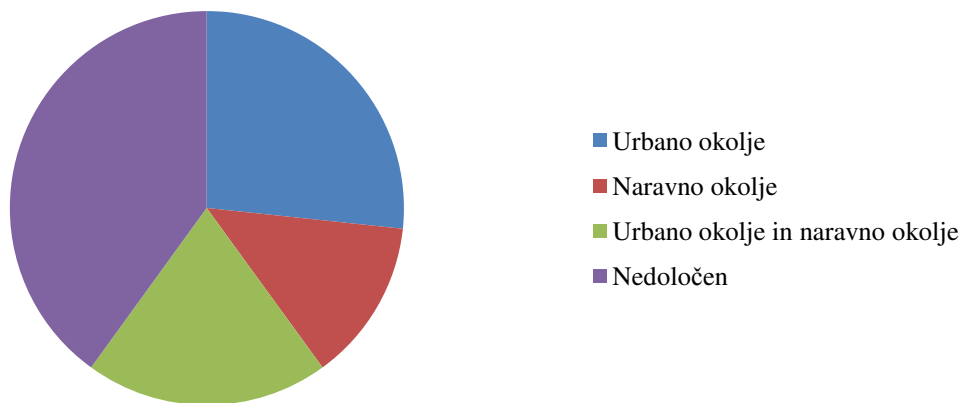
Dogajalni čas v iz poljščine prevedenih slikanicah

Slika 8: Dogajalni čas v iz poljščine prevedenih slikanicah

Tudi dogajalni prostor je v največ slikanicah nedoločen, in sicer je tako v šestih slikanicah. V štirih slikanicah se pripoved odvija le v urbanem okolju, v treh pa poleg tega urbanega okolja najdemo tudi naravno okolje. Urbano okolje je tako prisotno v skupno sedmih slikanicah. V naravnem okolju se živalski liki v izbranih slikanicah gibljejo v dveh delih ter seveda v omenjenih treh, kjer se poleg naravnega pojavlja tudi urbano okolje (glej Sliko 8 in Tabelo 6).

Dogajalni prostor

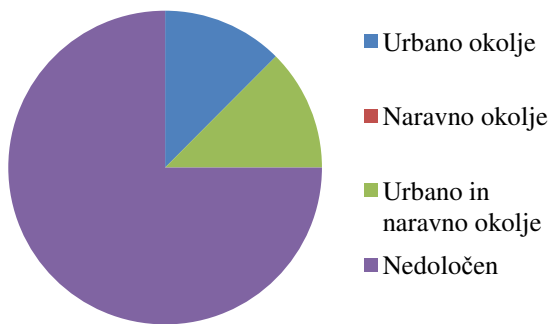
Slika 9: Dogajalni prostor

	Izvirne slovenske slikanice	Iz poljščine prevedene slikanice	Celoten vzorec
Urbano okolje	1	3	4
Naravno okolje	0	2	2
Urbano in naravno okolje	1	2	3
Nedoločen	6	0	6

Tabela 6: Dogajalni prostor

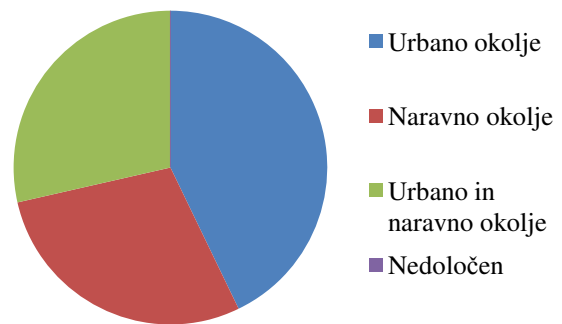
Ob primerjavi dogajalnega prostora izvirnih slovenskih slikanic in iz poljščine prevedenih slikanic vidimo, da se razmerja vzorca tudi tokrat ne ohranjajo. V izvirnih slovenskih slikanicah je namreč dogajalni prostor kar v šestih delih nedoločen, medtem ko tako ni niti v eni iz poljščine prevedeni slikanici (glej Sliki 9 in 10). Po drugi strani pa v nobeni slovenski slikanici ne srečamo zgolj naravnega okolja, ampak le v eni naravno in urbano okolje, prav tako le v eni pa zgolj urbano okolje. Iz poljščine prevedene slikanice pa uravnoteženo prinašajo tako urbano kot naravno okolje, in sicer se liki v treh gibljejo zgolj v urbanem okolju, v dveh zgolj v naravnem in v dveh v urbanem in naravnem okolju (glej Tabelo 6).

Dogajalni prostor v izvirnih slovenskih slikanicah

Slika 10: Dogajalni prostor v izvirnih slovenskih slikanicah

Dogajalni prostor v iz poljščine prevedenih slikanicah

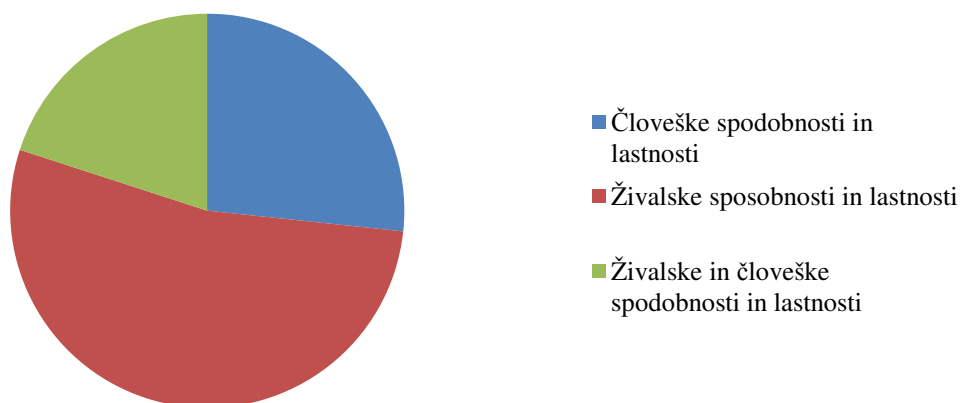

Slika 11: Dogajalni prostor v iz poljščine prevedenih slikanicah

7.2 Lastnosti živalskih likov

Živalski liki v izbranih slikanicah ponekod ohranjajo živalske sposobnosti in lastnosti, drugod imajo živalske in človeške spodobnosti in lastnosti ali pa imajo samo človeške spodobnosti in lastnosti. V tem primeru so živalski liki in njihov svet pravzaprav v celoti zgolj zamenjava ljudi in naše zunajliterarne stvarnosti. V vzorcu izbranih del je kar pet takih pripovedi, kjer živali v celoti prevzemajo človekove sposobnosti in lastnosti ter tako živalski svet zamenjuje svet ljudi (glej Slika 11).

Lastnosti in sposobnosti živalskih likov

Slika 12: Lastnosti in spodobnosti živalskih likov

V petih pripovedih živalski liki ohranjajo živalske lastnosti, pri tem pa imajo tudi človeške lastnosti. Prva taka je zbirka kratkih pripoved *Podkovani zajec in modra oslica* Marka Kravosa, v kateri se tudi sicer rušijo meje svetov ter celoten logični red tako realističnega kot tudi fantastičnega sveta, saj pripovedi postajajo nonsensne. Živali tako v prvi Kravosovi pripovedi govorijo, vendar pa živijo na kmetiji kot živali, se pa na koncu odpre tudi komunikacija z ljudmi. Podobno je tudi v drugih pripovedih, v pripovedi o komarjih denimo ti pijejo ljudem kri, vendar pa se o tem pogovarjajo ter se celo zabavajo na račun ljudi.

Druga pripoved, v kateri imajo živali živalske in tudi nekatere človeške lastnosti ter sposobnosti je *Reševanje male jazbečarke* Eveline Umek. V tej pripovedi namreč živali živijo med ljudmi in so od njih odvisne, vendar pa živalski svet predstavlja neke vrste alternativo ali pa eno raven človeškega sveta. Živalski liki se tako med seboj pogovarjajo, se prepirajo, so zavistni in čustvujejo, vendar pa ne komunicirajo z ljudmi oziroma to storijo čisto po živalsko - lajajo. Tretja taka pripoved, kjer živali ohranjajo svoje lastnosti, imajo pa tudi dodatne človeške lastnosti, je poljska pripoved *Lev, pravljica o dveh kraljih* Elżbiete Zubrzyckej, v kateri savanske živali živijo v savani, vendar pa imajo sposobnost govora ter čustvujejo oziroma vzpostavljajo človeške odnose.

	Izvirne slovenske slikanice	Iz poljščine prevedene slikanice	Celoten vzorec
Človeške sposobnosti in lastnosti	4	0	4
Živalske sposobnosti in lastnosti	2	4	6
Živalske in človeške sposobnosti in lastnosti	2	3	5

Tabela 7: Lastnosti in sposobnosti živalskih likov

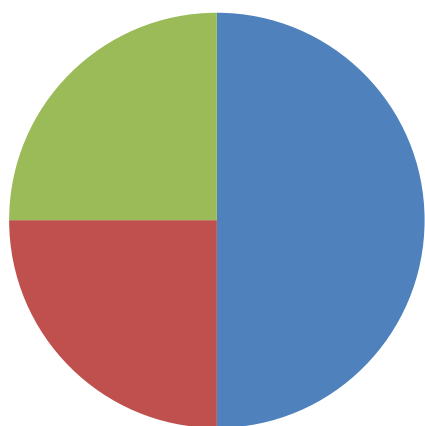
Med slikanicami, kjer živali ohranjajo svoje živalske lastnosti in sposobnosti ter imajo tudi nekatere človeške lastnosti oziroma govorijo in čustvujejo kot ljudje, sta tudi obe deli Anne Onichimowske. Deli sta pravzaprav iz iste zbirke in imata tudi isti pripovedni koncept - prvoosebna pripovedovalca, ki z mlajšo sestro riše fantastični svet, ki oživi. V tem svetu so tudi živali, ki spregovorijo, vendar je njihov govor zelo omejen in ga lahko razumemo kot

domišljajsko igro pripovedovalca in njegove sestre. Kljub temu pa te živali izražajo želje in strahove, ki jih ne bi mogli pripisati živalim v izvenliterarni stvarnosti.

V največ primerih, kar je morda nekoliko presenetljivo, živalski liki ohranjajo svoje živalske lastnosti. Da daje vzorec takšne rezultate, je morda tudi posledica tega, da so med poljskimi deli v vzorcu kar tri taka, ki pravzaprav niti niso slikanice - to sta zbirki pripovedi o psu Kaktusu Barbare Gawryluk in njena pripoved *Džok, legenda o pasji zvestobi*. Te knjige so v Cobissu sicer označene kot slikanice, vendar pa v knjigah prevladuje besedilo, pa tudi na knjižnih policah ti naslovi niso pospravljeni med slikanicami. V vseh treh besedilih so živalski liki vključeni v svet ljudi, na njihovo razmišljanje in čustvovanje pa pripovedovalec in človeški liki sklepajo po vedenju teh živali.

Če primerjamo razmerja lastnosti živalskih likov v izvirnih in prevedenih delih, so različne možnosti bolj enakomerno zastopane v izvirnih slovenskih besedilih. Med temi namreč v štirih nastopajo živalski liki s človeškimi sposobnostmi in lastnostmi, v dveh liki z živalskimi sposobnostmi in lastnostmi ter v dveh liki, ki ohranjajo živalske lastnosti in imajo poleg tega tudi človeške lastnosti in sposobnosti (glej Tabelo 7 in Sliko 12). Med poljskimi deli v vzorcu večina živalskih likov ohranja svoje živalske lastnosti in sposobnosti (glej Sliko 13). Ena od teh je tudi *Mali rakec* Anne Świrszczyńskiej, v kateri nastopata samo morski rakec in morska bolha. Pripoved je zelo kratka, živalska lika pa imata pravzaprav zgolj vlogo, da sprožita dogajanje - bolha ugrizne rakca, ki prevrne skalo, ta še večjo skalo in tako do velike čeri, ki povzroči valovanje.

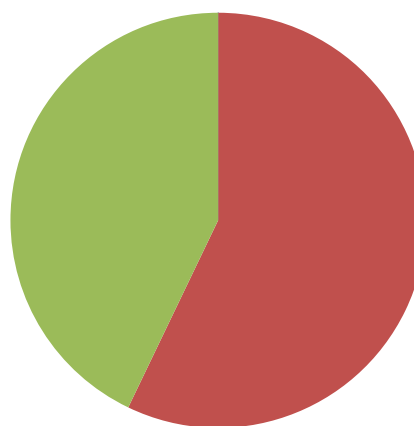
Lastnosti in spodobnosti živalskih likov v izvirnih slovenskih slikanicah

- Človeške spodobnosti in lastnosti
- Živalske sposobnosti in lastnosti
- Živalske in človeške spodobnosti in lastnosti

Slika 13: Lastnosti in spodobnosti živalskih likov v izvirnih slovenskih slikanicah

Lastnosti in spodobnosti živalskih likov v iz poljščine prevedenih slikanicah

- Človeške spodobnosti in lastnosti
- Živalske sposobnosti in lastnosti
- Živalske in človeške spodobnosti in lastnosti

Slika 14: Lastnosti in spodobnosti živalskih likov v izvirnih slovenskih slikanicah

V nobenem prevedenem besedilu živalski liki nimajo samo človeških lastnosti. Le v eni pripovedi, in sicer pripovedi o levih Elzbiete Zubrzycke, pa imajo človeške sposobnosti poleg svojih, sicer živalskih lastnosti (glej Sliko 13).

7.3 Razmerje med svetovoma

Zelo zanimivo je v izbranih delih opazovati tudi različne organizacije svetov, in sicer tako organizacijo fantastične in resničnostne dimenzije kot tudi organizacijo živalskega sveta in sveta ljudi oziroma komunikacijo med njima. Med petnajstimi deli v vzorcu lahko tako pri večini, in sicer pri enajstih, govorimo o enodimenzionalnem svetu, le pri štirih pa je svet dvodimenzionalen (glej Tabelo 8). Pri enodimenzionalni organizaciji sveta gre za enodimenzionalni realistični svet, v katerem živijo ljudje ali živali ali oboji. Dvodimenzionalnost pripovedne resničnosti lahko opazujemo v pripovedi *O zmaju, ki je požrl šolo* Milana Petka Levokova, pri *Podkovanem zajcu in modri oslici* Marka Kravosa, dvodimenzionalnost pa je zlasti izrazita v obeh delih Anne Onichimowske.

V pripovedi Milana Petka Levokova je pripovedna resničnost dvodimenzionalna, vendar pa se začne ta dvodimenzionalnost lomiti. Meje fantastičnega in realističnega sveta tako popustijo in svetova se zlijeta eden v drugega, pri čemer pripovedna resničnost ne deluje več po nobeni logiki. V prvi pripovedi tako nastopajo gusarji, ki obišejo obmorsko mesto, v drugi pripovedi pa iz fantastične dimenzije v realistično prileti zmaj. V nadaljnjih pripovedih oživijo naravni pojavi in stvari, meje med fantastičnim in resničnim svetom pa se brišejo. Še močnejše rušenje mej med svetovoma je prisotno v *Podkovanem zajcu in modri oslici*, pri čemer je svet najprej enodimenzionalen, vanj pa začne nato vdirati fantastični svet. Dimenziji sta tako mestoma ločeni mestoma pa se začneta zlivati in mešati ena z drugo.

Fantastični in resnični svet

Slika 15: Fantastični in resnični svet

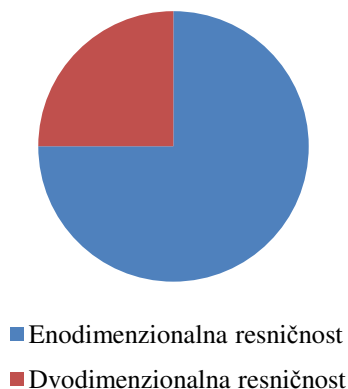
Zelo nazoren primer dvodimenzionalnega sveta sta pripovedi *O ježu, ki je našel prijatelja* in *O zebri, ki je hotela cvetni vzorec*. V teh dveh slikanicah pripovedovalec in njegova sestra rišeta fantastični svet, njune ilustracije pa se prebujajo v življenje. Človeški literarni osebi nato aktivno komentirata dogajanje v tem fantastičnem svetu in mestoma komunicirata z liki iz fantastičnega sveta. Fantastični svet je čudežen in deluje po svojih zakonitostih, lika pa ga soustvarjata in opazujeta s svoje perspektive.

	Izvirne slovenske slikanice	Iz poljščine prevedene slikanice	Celoten vzorec
Enodimenzionalni svet	6	5	11
Dvodimenzionalni svet	2	2	4

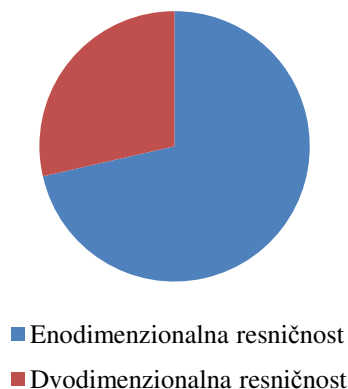
Tabela 8: Fantastični in resnični svet

Razmerje dimenzij besedilnega sveta celotnega vzorca se za razliko od drugih elementov ohranja tako v skupini izvirnih slovenskih kot v skupini iz poljščine prevedenih del (glej Sliki 15 in 16).

Fantastični in resnični svet v izvirnih slovenskih slikanicah

Fantastični in resnični svet v iz poljščine prevedenih slikanicah

Slika 16: Fantastični in resnični svet v izvirnih slovenskih slikanicah

Slika 17: Fantastični in resnični svet v iz poljščine prevedenih slikanicah

Ker v mnogih delih nastopajo tako živalski kot človeški liki in le v štirih zgolj živalski liki, se je zanimivo osredotočiti tudi na razmerje med svetom ljudi in svetom živali. Pri tem vidimo, da živalski liki v pripovedih vzorca:

- živijo v svetu ljudi in z njim neposredno ne komunicirajo,
- živijo v svetu ljudi in z njimi komunicirajo,
- živijo v svojem svetu in komunicirajo z ljudmi,
- živijo v svetu brez oziroma namesto ljudi.

Jezikovna komunikacija med živalskim svetom in svetom ljudi tako poteka v šestih delih, pri čemer pri štirih živalski liki živijo v svetu ljudi, pri dveh pa komunikacija poteka iz enega v drugi svet (glej Tabela 9). V devetih delih komunikacija med svetom ljudi in živalskim svetom ne poteka, pri čemer v petih živali živijo v (fantastičnem) svetu brez ljudi oziroma kot ljudje, v štirih slikanicah pa živalski liki v svetu ljudi igrajo vlogo živali, s katerimi ljudje ne morejo komunicirati.

	Izvirne slovenske slikanice	Iz poljščine prevedene slikanice	Celoten vzorec
Živali v svetu ljudi z njimi ne komunicirajo	1	3	4
Živali v svetu ljudi z njimi komunicirajo	3	1	4
Živali v svojem svetu komunicirajo z ljudmi	0	2	2
Živali v svetu brez /namesto ljudi	4	1	5

Tabela 9: Komunikacija med živalskim svetom in svetom ljudi

7.4 Pripovedovalec

Pripovedovalec je v vseh slikanicah, razen v dveh iz poljščine prevedenih, tretjeosebni. Prvoosebni pripovedovalec se pojavlja zgolj v slikanicah Anne Onichimowske, ki sta tudi sicer zelo specifični in posebni. Večje razlike pa se kažejo pri tem, ali se pripovedovalec razkriva in če pri tem tudi skuša vzgajati ali celo moralizira. Ne razkriva se pripovedovalec zgolj v eni pripovedi, in sicer v *Malem rakcu* Anne Świrszczyńskiej, kjer pripovedovalec le opisuje dogajanje, kako poteka veriga vzrokov in posledic po principu zamaha metuljevih kril. V preostalih slikanicah se pripovedovalec razkriva in pri tem v sedmih ni zaznati vzgojne konotacije, medtem ko v kar sedmih preostalih pripovedovalec bralca vzgaja ali celo moralizira (glej Tabelo 10).

	Izvirne slovenske slikanice	Iz poljščine prevedene slikanice	Celoten vzorec
Pripovedovalec se ne razkriva	0	1	1
Pripovedovalec se razkriva, a ne vzgaja	3	4	7
Pripovedovalec se razkriva in vzgaja	5	3	8

Tabela 10: Razkrivanje pripovedovalca

Razmerje razkrivanja in načina razkrivanja pripovedovalca je v izvirnih slovenskih in iz poljščine prevedenih slikanicah podobno, saj je treba upoštevati, da gre za majhen vzorec (glej Sliki 17 in 18).

Razkrivanje pripovedovalca v slovenskih slikanicah

Slika 18: Razkrivanje pripovedovalca v slovenskih slikanicah

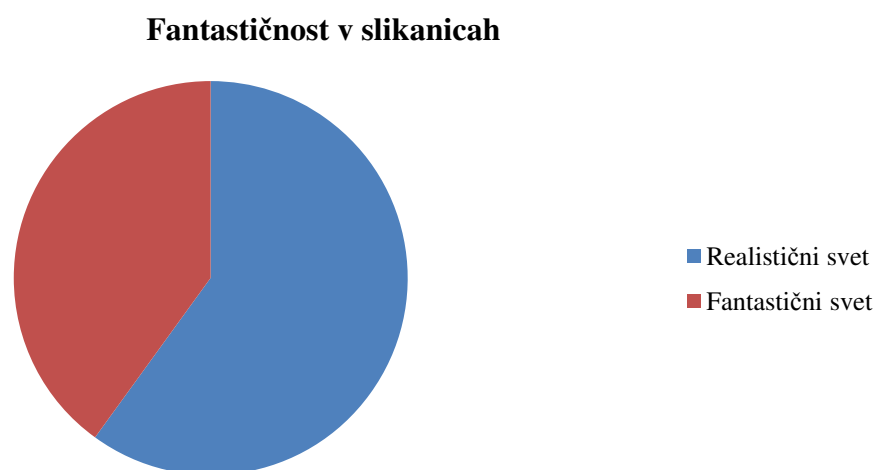
Razkrivanje pripovedovalca v iz poljščine prevedenih slikanicah

Slika 19: Razkrivanje pripovedovalca v iz poljščine prevedenih slikanicah

7.5 Fantastične prvine

Če pri tistih slikanicah, kjer se to realizira, zanemarimo dejstvo, da so živalski liki antropomorfni, so pripovedi vzorca večinoma realistične, saj daje njihov besedilni svet bralcu vseskozi občutek zunajliterarne stvarnosti. Takih je namreč med petnajstimi deli devet, šest pripovedi pa je fantastičnih (glej Sliko 19).

Slika 20: Fantastičnost v slikanicah

Tudi razmerje med izvirnimi slovenskimi pripovedmi in iz poljščine prevedenimi ohranja razmerje vzorca. Med izvirnimi slikanicami je namreč 5 realističnih in 3 fantastične, med prevedenimi pa 4 realistične in 3 fantastične (glej Tabelo 11).

	Izvirne slovenske slikanice	Iz poljščine prevedene slikanice	Celoten vzorec
Realistični svet	5	4	9
Fantastični svet	3	3	6

Tabela 11: Fantastičnost v slikanicah

8 Zaključek

S spremembami v družbi se spreminja tudi književnost in njene zvrsti, ki jih je že sicer zelo pogosto težko jasno zamejiti. Sodobno književnost dodatno zaznamuje močan sinkretizem, kar velja tudi za mladinsko književnost. V diplomski nalogi kot področje svojega raziskovanja izbiram sodobna mladinska dela z živalskimi liki ter pri tem ugotavljam, kakšne skupne lastnosti in kakšne podobnosti oziroma razlike je najti v izvirnih slovenskih in iz poljščine prevedenih slikanicah. Kot osnovo in pomoč pri interpretaciji in analizi pripovedi v teoretičnem delu predstavljam literarnoteoretične opredelitve mladinskih del z živalskim literarnim likom. Pri tem poleg slovenske povzemam tudi opredelitve poljske literarne teorije, pri čemer so razvidne zlasti velike razlike v poimenovanju in manjše v pojmovanju posameznih zvrsti mladinske literature z živalsko literarno osebo.

V empiričnem delu diplomske naloge predstavljam obnovo in analizo 15 slikanic, sedmih iz poljščine prevedenih in osem izvirnih slovenskih. Pri tem se osredotočam zlasti na izbrane interpretativne prvine, in sicer na dogajalni prostor in čas, lastnosti in antropomorfnost živalskih likov, organizacijo fantastičnega in realističnega sveta ter razmerje živalskega sveta in sveta ljudi, na pripovedovalca in na fantastične prvine pripovedi. Pri tem ugotavljam določene značilnosti sodobne slikanice z živalskimi literarnimi liki in nekaj podobnosti oziroma razlik med izvirnimi slovenskimi in iz poljščine prevedenimi slikanicami.

Prva značilnost, ki jo lahko izpostavim kot značilnost sodobnih slovenskih slikanic, je tako dogajalni čas. Ta je v slikanicah ali sodobnost ali pa je nedoločen, kot dogajalni čas pa se skoraj ne pojavlja preteklost. Sodoben ali nedoločen dogajalni čas je opaziti v obeh skupinah slikanic, razlika pa je v razmerju teh dveh časovnih alternativ. V izvirnih slikanicah se pogosteje pojavlja nedoločen čas v prevedenih pa sodobnost. Med skupinama je podobna razlika vidna tudi pri dogajalnem prostoru. V izvirnih slovenskih slikanicah je ta namreč največkrat nedoločen, medtem ko v iz poljščine prevedenih slikanicah prostor nikdar ni nedoločen. Pri tem je treba seveda povedati, da sta tako dogajalni čas kot dogajalni prostor v skoraj vseh pripovedih podana implicitno. V iz poljščine prevedenih slikanicah je dogajalni prostor urbano ali naravno okolje ali pa oboje, medtem ko se v izvirnih slovenskih slikanicah naravno okolje pojavlja zgolj skupaj z urbanim ali pa je dogajalni prostor samo urbano okolje.

Živalski liki igrajo v slikanicah različne vloge. Ugotavljam, ali ohranjajo živalske sposobnosti in lastnosti, ali imajo živalske in človeške spodobnosti in lastnosti, ali pa le človeške. Pri tem je največ takih, pri katerih živalski liki tudi v besedilnem svetu ohranjajo vlogo živali izvenliterarne stvarnosti. To razmerje je v veliki meri posledica razmerja v iz poljščine prevedenih slikanicah, saj v teh štiri od sedmih živalskih likov niso antropomorfní oziroma nimajo drugih značilnosti oziroma sposobnosti, ki jim jih ne bi pripisovali tudi v resničnem svetu. Med izvirnimi slovenskimi slikanicami je nasprotno več tistih, v katerih imajo živali človeške lastnosti in spodobnosti. Take so namreč štiri, medtem ko imajo živalski liki v dveh samo živalske sposobnosti in lastnosti, v dveh pa lastnosti oziroma sposobnosti obeh vrst bitij.

Razmerje antropomorfnih živalskih likov in likov, ki tudi v literarnem svetu ohranjajo svojo vlogo živali, je zelo verjetno tudi posledica tega, da so v vzorcu tri take knjige, ki pravzaprav niso slikanice in so namenjene nekoliko starejšim mladim bralcem. Je pa zanimivo taka tudi knjižica o *Malem rakcu*, ki je namenjena najmlajšim – ne bralcem, ampak poslušalcem.

Ob opazovanju dimenzij besedilne stvarnosti v slikanicah ugotavljam, da je v obeh vzorcih manj zastopana dvodimenzionalna organizacija, pri kateri bi bil fantastični svet vzpostavljen v razmerju do realističnega, ki je posnetek zunajliterarne stvarnosti. Dogajanje v slikanicah tako ne prehaja iz ene stvarnosti v drugo in liki se vdora fantastike, kjer se ta pojavlja, popolnoma zavedajo. Sta pa v vzorcu zelo lepa primera take organizacije, in sicer slikanici Anne Onichimowske, kjer človeška lika sama ustvarjata domišljjski fantastični svet, ga komentirata in z njim vzpostavljata komunikacijo, čeprav ostajata svetova jasno ločena.

Poleg razmerja fantastične in realistične stvarnosti se osredotočam tudi na razmerje med živalskim in človeškim svetom, saj prihaja tudi v tem do razlik. Živalski liki namreč v pripovedih vzorca živijo v svetu ljudi in z njim neposredno ne komunicirajo, živijo v svetu ljudi in z njimi komunicirajo, živijo v svojem svetu in komunicirajo z ljudmi ali pa živijo v (fantastičnem) svetu brez ljudi oziroma namesto ljudi. Razmerje vsake od teh skupin slikanic je relativno uravnoteženo, najmanj je takih, v katerih živalski liki komunicirajo v svojem svetu in hkrati komunicirajo z ljudmi – tudi v tem primeru gre le za slikanici Anne Onichimowske.

Kot skupno značilnost tako slovenskih izvirnih kot tudi iz poljščine prevedenih slikanic lahko izpostavim tudi tretjeosebne pripovedovalca, ki pa se pogosto razkriva in v veliko primerih

tudi vzgaja ali pa celo moralizira. To nam pove, da ima mladinska literatura očitno še vedno močne vzgojne ambicije. Nasprotno v slikanicah ni zelo zastopana fantastičnost, saj se ta pojavlja v le šestih delih, medtem ko ima bralec pri kar devetih občutek zunajliterarne stvarnosti. S tega stališča lahko zaključim, da je v sodobni slovenski slikanici več živalskih zgodb kot živalskih pravljic, to razmerje pa se pojavlja pri obeh skupinah slikanic. S tem potrjujem obe hipotezi, ki sem ju postavila ob načrtovanju raziskovanja sodobnih slovenskih del z živalskimi literarnimi liki.

Vodilno hipotezo, da značilnih razlik med slovensko in poljsko mladinsko književnostjo z živalskim literarnim likom ni pa moram zavrniti, saj sem razlike izluščila pri vseh interpretativnih prvinah razen pri organizaciji dimenzij.

9 Literatura in viri

- Baluch, A. in Gajda, K. (2001). *Sezámie otwórz się*. Kraków: Wydawnictwo naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Berger, A. (1984): Jezik mladostnih junakov. *Otrok in knjiga* XXX/19.
- Cieślukowski, J. (1985): *Literatura osobna*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Glušič, H. (1983): Slovenska mladinska književnost med poučnostjo in igro. *Otrok in knjiga* XIII/18: 13.
- Haramija, D. (2005). *Pregled sodobne slovenske mladinske proze*. JiS L/3-4: 27-36.
- Haramija, D. (2006): Sodobna slovenska mladinska proza. *Preseganje meje*, konferenčni zbornik. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije: 281-294
- Haramija, Dragica (2012, v pripravi). Uloga životinja u dječjoj književnosti. *Antonija Zaradija Kiš in Suzana Marjanic I/22*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Hladnik, M. (1982): Mladini in prostemu narodu v poduk in zabavo. *Otrok in knjiga* XXVII/16: 16-27.
- Hladnik, M. (1983): *Trivialna literatura*. Ljubljana: DZS.
- Hladnik, M. (1997): *Šilihov mladinski roman Beli dvor*. Ljubljana: Karantanija.
- Kobe, M. (1999): Pripovedovalec, pripovedna perspektiva v sodobni slovenski prozi za mladino, *Perspektive v mladinski književnosti*. *Otrok in knjiga* (posebna izdaja): 36–37.
- Kobe, M. (2000): Sodobna pravljica. *Otrok in knjiga* XXVIII/49: 5-12.
- Kos, J., Hladnik, M., Dolinar, D., Dović, M., Juvan, M., Koron, A., Stanovnik, M., Koren, E., Kralj, L., Saksida, I., Virk, T. (2009): *Literatura, leksikon*. Ljubljana: Cankarjeva založba
- Kruczkowska, K. (1983). *W świecie prozy dla dzieci*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Ługowska, J. (1988). *Bajka w literaturze dziecięcej*. Warszawa: Młodzieżowa Agencja Wydawnicza.
- Papuzińska, P. (2008). *Zatopione królestwo*. Łódź: Literatura.
- Rima Makaryk, I. (1994): *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory: Approaches, Scholars, Terms*. London: University of Toronto Press: 52–57.
- Saksida, I. (1994): *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Maribor: Obzorja.
- Saksida, I. (1998): *Petdeset zlatnikov*. Tržič: Učila.
- Uvod v mladinsko književnost. Wikiknjige, Odprte knjige za odprt svet. Dostopno na http://sl.wikibooks.org/wiki/Uvod_v_mladinsko_književnost.

Tancer Kajnih, Darka (1994): Slovenska pravljica po drugi svetovni vojni. *Otrok in knjiga*
XXXVII/22: 25-41.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Elzbieta Kržičnik, študentka Filozofske fakultete, smer Slovenski jezik in književnost – enopredmetna, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom Živalski liki v sodobni slovenski slikanici napisal/a samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorja dr. Igorja Saksida.

Ljubljana, 21. 6. 2012